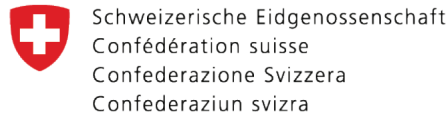

BAĞIMSIZ SEÇİM İZLEME PLATFORMU

1 KASIM 2015 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ GÖZLEM RAPORU

*“Bu rehber İsviçre Büyükelçiliği’nin Mali desteği ile hazırlanmıştır.
Rehber içeriğinden İsviçre Büyükelçiliği sorumlu değildir.”*

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Sokak
No:22/9 Beyoğlu İstanbul
Tlf: 0212 293 63 77
www.esihaklar.org
email: esihaklar@gmail.com

Yayına Hazırlayanlar
G. Zekiye Şenol
Melike Tokatlıođlu
Nejat Taştan
Nur Tüysüz

Katkıda Bulunanlar
Aylin Pınar Aydemir
Canan Karışan
İbrahim Arslan

Grafik Tasarım
Mehmet Ali Çelik

Basım Yeri: *Ceylan Matbaası*
İSTANBUL - 2016

İçindekiler

Kısaltmalar.....	02
Giriş.....	03
Seçme ve Seçilme Hakkı İçin Uluslararası Çerçeve.....	04
Metodoloji ve Kapsam.....	07
Seçim Mevzuatında Eşitsizlik Yaratan Hükümler.....	08
Seçim Öncesi Süreç.....	10
Seçim Otoritesi.....	11
Seçim Barajı.....	12
Seçmen Kütükleri.....	13
Yurtdışı Seçimleri.....	14
Seçmen Eğitimi.....	15
Sandık Kurulu Üyeliği ve Müşahitlik Uygulaması.....	16
Kamu Kurumları ve Yetkililerinin Tarafsızlığı.....	17
Adaylık Süreci.....	18
Kampanya Döneminde Siyasi Partilere Saldırıları.....	19
Seçim Materyalleri.....	19
Kapalı Kurumlarda Seçim.....	20
Seçim Günü.....	20
İzlemenin Kapsamı.....	20
Gözlemin Engellenmesi.....	21
OVY Erişilebilirliği.....	21
Baskı Ortamı.....	22
Kampanya Materyali/ Kampanya Faaliyeti.....	23
Oy Verme İşlemi Gözlemi Bulguları	24
Sandık Kurullarında Cinsiyet Dağılımı.....	24
Oy Verme Alanında Yetkisiz Kişiler.....	24
Eksik Materyaller Ve Usul İşlemleri.....	25
Seçmenlere Oy Kullanma Sürecinin Açıklanması.....	26
Oy Verme Gizliliği.....	26
Engelli Seçmenlere Oy Kullanırken Eşlik Edenler	29
Oy Kullanmasına İzin Verilmeyen Seçmenler Ve Nedenleri	29
Oy Kullanırken Ayrımcılığa Uğrayan Seçmenler	30
Oy Sayım Süreci İzlemesi	30
Gözlemciler Ve Yurttaşlara Engelleme.....	31
Sandık Kurulu Cinsiyet Dağılımı.....	31
Sayım Sürecinin Şeffaflığı.....	32
Oy Sayım Alanında Yetkisiz Kişiler.....	32
Sayımda Usul Hataları.....	33
Tutanak Kopyasının Asılması.....	34
İtirazlar ve Seçim Sonuçları.....	34
Tespitlerimiz	36
Önerilerimiz	37
Ekler	39
Ek 1: Bağımsız Seçim Gözlemi Çalışmasına Katılan Sivil Toplum Örgütleri.....	40
Ek 2: Bilgi Edinme Başvuruları.....	41
Ek 3: YSK'nın Kararı Sonrası Güvenlik Nedeniyle Sandık Taşıma Talebiyle Başvuru Yapan Seçim Kurulları.....	47
Ek 4: YSK Tarafından Verilen Yayın Durdurma Kararları.....	48
Ek 5: Tespit Edilebilen İtirazlar.....	49

Kısaltmalar

ADNSK	ADRESE DAYALI NÜFUS KAYIT SİSTEMİ
AKP	ADALET VE KALKINMA PARTİSİ
AGİT	AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI
AGİT ODIHR	AGİT DEMOKRATİK KURUMLAR VE İNSAN HAKLARI BÜROSU
BM	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
BSİP	BAĞIMSIZ SEÇİM İZLEME PLATFORMU
CEDAW	KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ
CHP	CUMHURİYET HALK PARTİSİ
ESHİD	EŞİT HAKLAR İÇİN İZLEME DERNEĞİ
HDP	HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
MHP	MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ
MVSK	MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ KANUNU
MSHS	MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME
STHVSCHK	SEÇİMLERİN TEMEL HÜKÜMLERİ VE SEÇMEN KÜTÜKLERİ HAKKINDA KANUN
STÖ	SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ
OVY	OY VERME YERİ
TRT	TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU
YSK	YÜKSEK SEÇİM KURULU

Giriş

Bağımsız seçim gözlemi; demokratik, adil ve herkes için eşit fırsatlar içeren seçimlerin yapılabilmesine, seçme ve seçilme hakkına eşit erişimin sağlanmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bağımsız seçim gözlemi seçimlerin meşruiyeti için uluslararası kriterlerden biridir.

Bağımsız seçim gözlemi 1990 AGİK Kopenhag Belgesi'nde "(8) Katılımcı Devletler, yabancı veya ulusal gözlemcilerin varlığının, seçim yapılan Devletler açısından seçim sürecini geliştirici bir nitelikte olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle, AGİK'e üye diğer devletlerin ve arzu eden tüm diğer uygun özel kurum ve örgütlerin gözlemcilerini, yasayla öngörülen ölçüde, ulusal seçim sürecini izlemeye davet ederler. Ulusal düzeyden daha alt düzeyde yapılan seçim süreçleri için de benzer şekilde erişimi kolaylaştırmaya çalışacaklardır. Bu gözlemciler, seçimlerin işleyişine müdahale etmemeyi taahhüt edeceklerdir."¹

BM İnsan Hakları Komitesi'nin 25 nolu Genel Yorum'unda "Seçmenlerin, oylamanın gizliliği ve oyların sayımına güvenebilmesi için oylama işlemi, sayma işlemi, yargısal gözden geçirme ve benzeri işlemler açısından bağımsız bir seçim kontrolü gerçekleştirilmelidir."² şeklinde yer almıştır.

Türkiye'de 2002, 2007, 2011 Genel Seçimleri, 2014 Cumhurbaşkanı Seçimi ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR) tarafından izlenmiş ve raporlanmıştır. AGİT/ODIHR tüm seçim gözlem raporlarında Türkiye'de seçim sürecinin bağımsız gözleme açılmasını tavsiye etmiştir.

Yurttaşların ülke yönetimine tek katılım yolunun seçimlerde oy vermek olduğu ve diğer demokratik katılım mekanizmalarının son derece kısıtlı olduğu Türkiye'de seçimlerin bağımsız gözleminin önemi daha da artmaktadır.

Bağımsız Seçim İzleme Platformu (BSİP), insan hakları temelli seçim izleme çalışması yapmak üzere 2011 yılında hak eksenli çalışan Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) tarafından kurulmuştur. BSİP, uluslararası standartlar üzerinden kadınlar, engelliler, etnik kökeni, dinî inancı, anadili, cinsel kimliği farklı olanlar, zorla yerinden edilenler, Türkçe ve okuma-yazma bilmeyenler açısından seçim sürecinde gerçekleşen hak ihlalleri ve ayrımcılığın tespit edilmesine, seçme ve seçilme hakkını kullanma konusunda fırsat ve koşulların belirlenmesine odaklanmaktadır.

BSİP, hazırladığı tüm seçim gözlem raporlarını Yüksek Seçim Kurulu (YSK) ile paylaşmış, seçim uygulamaları için önerilerde bulunmuştur. 2011 Milletvekili Genel Seçimleri ve sonraki tüm seçimlerde YSK'ya Bağımsız Gözlemcilik statüsünün tanınması için resmi başvurular yapmış ancak tüm başvurular reddedilmiştir.

BSİP, 2011 Milletvekili Genel Seçimleri, 2014 Yerel Seçimleri, 2014 Cumhurbaşkanı Seçimi ve 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri'nde bağımsız seçim gözlemi yapmış ve raporlamıştır.

Bağımsız seçim gözlemi çalışmasının ve platformun, herhangi bir siyasi parti ya da adayla doğrudan ya da dolaylı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bağımsız seçim gözlemcilerimiz Uluslararası Gözlem İlkeleri Beyannamesi Davranış İlkeleri'ne uygun gözlem yapmaktadır.

1 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) 1990 Kopenhag Belgesi, gayriresmi çevirisi ESHİD tarafından yapılmıştır.
2 İnsan Hakları Komitesi 25 No'lu Genel Yorum. Türkçe çevirisi için bkz. Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Seçme ve Seçilme Hakkı İçin Uluslararası Çerçeve

Seçme ve seçilme hakkı ile kapsamlı düzenlemeler Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS) güvence altına alınmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi³ de seçme ve seçilme hakkına dair hükümler içermektedir. Diğer taraftan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ise dezavantajlı grupların seçme/seçilme hakkına erişimi ve ayrımcılığın önlenmesine ilişkin hükümler içermektedir.

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 25. Maddesi her yurttaşın seçimlerde oy kullanma ve seçilme hakkını garanti altına almaktadır.

BM İnsan Hakları Komitesi, 25. maddeye ilişkin Genel Yorumu'nda;

"9.25. maddenin (b) paragrafı, yurttaşların seçimlerde oy kullanarak veya seçilerek kamu yönetimine katılmasıyla ilgili hükümleri içerir. 25. maddenin (b) paragrafına uygun olarak gerçekleştirilen periyodik seçimler, temsilcilerin kendilerine verilen yasama ve yürütme yetkilerini kullanırken hesap verebilir olmaları açısından gereklidir. Seçimler, çok uzun olmayan zaman aralıkları içerisinde gerçekleştirilmeli ve hükümet otoritesi seçmenlerin özgür iradesi doğrultusunda şekillenebilmelidir. 25. maddenin (b) paragrafındaki hak ve özgürlükler yasa ile güvence altına alınmalıdır.

10. Seçimlerde ve referandumlarda oy kullanma hakkı yasalarla tanınmalıdır ve bu hak sadece oy kullanmak için belirli bir yaş sınırının öngörülmesi gibi makul nedenlerle sınırlandırılmamalıdır. Oy kullanma hakkını, fiziksel engellilik gibi nedenlerle kısıtlamak veya okuma yazma, eğitim ve mülkiyet gibi konularla ilgili şartlar öne sürmek makul nedenler arasında değildir. Bir siyasi partiye mensup olma, oy kullanma hakkına sahip olabilme kriterlerinden biri olarak kabul edilemez.

12. İfade özgürlüğü, barışçı toplantı hakkı ve dernek kurma hakları oy kullanma hakkının tam anlamıyla korunması ve etkili şekilde kullanılmasının vazgeçilmez şartlarındandır. Okuma yazma bilmeme, dil sorunları, yoksulluk veya seyahat özgürlüğünün engellenmesi gibi oy kullanma hakkına sahip kişilerin bu haklarını etkili şekilde kullanmalarını engelleyecek zorluklara karşı olumlu tedbirler alınmalıdır. Oy kullanma hakkıyla ilgili bilgi ve materyaller azınlık dillerinde de mevcut olmalıdır. Fotoğraf ve semboller gibi metotlarla okuma yazma bilmeyen seçmenlerin oylarını nasıl kullanacaklarına ilişkin yeterli bilgi edinmeleri sağlanmalıdır. Kayıt için ikametgâh şartlarının getirildiği hallerde, bu şartlar makul olmalı ve evsizleri oy kullanma hakkından mahrum edecek düzenlemeler getirilmemelidir.

16. Seçim tarihlerine ilişkin şartlar, harçlar veya peşin ödemeler makul olmalı ve ayrımcılık içermemelidir...

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi⁴

MADDE 25

Her yurttaş, 2. Maddede belirtilen ayrımlara ve makul olmayan kısıtlamalara bağlı olmaksızın:

...

(b) Genel, eşit ve gizli oyla belirli dönemlerde yapılan, seçmenlerin iradelerini özgürce ortaya koymalarını garanti eden gerçek seçimlerde oy kullanma ve seçilme;

...

hak ve fırsatına sahiptir

³ Sözleşme ek 1 Nolu Protokol madde 3

⁴ http://ihop.org.tr/dosya/BB/IHK-Genel_Yorum-No33.pdf

19. Seçimler, (b) paragrafına uygun şekilde, belirli dönemlerde, seçmenlerin iradelerini özgürce ortaya koymalarını garanti eden hukuk kuralları çerçevesinde, adil olarak gerçekleştirilmelidir. Oy kullanma hakkına sahip olanlar, diledikleri adayı seçebilmeli, referandum veya halkoylamalarında lehe veya aleyhe oy kullanabilmeli, hükümeti destekleyebilmeli veya hükümete karşı olabilmelidir. Seçmen, iradesini olumsuz yönde etkileyecek herhangi bir etki, tehdit veya zorlama ile karşı karşıya bırakılmamalıdır. Seçmenler, iradelerini özgürce oluşturabilmeli; şiddet eylemleri, zorlama gibi, iradelerini fesada uğratabilecek hiçbir eyleme maruz bırakılmamalıdır. Gerekli görülen hallerde seçim kampanyaları için ayrılan bütçelerde, seçmenlerin özgür iradesi göz ardı edilmemek kaydıyla, veya herhangi bir adaya veya partiye ayrılan bütçede demokratik bir seçimi engelleyecek orantısızlıklar olmadığı sürece kısıtlamalara gidilebilir.

20. Seçimleri yürütecek ve seçimlerin adil, tarafsız ve Sözleşme ile uyum sağlayan kurallara göre gerçekleşmesini sağlayacak bağımsız bir otorite kurulmalıdır. Taraf Devletler, seçimler süresince gizli oy ilkesini ve gıyapta oyun mevcut olduğu sistemlerde, bu uygulamayı güvence altına alacak tedbirleri almalıdır. Böylece, oy kullananlar nasıl ve ne şekilde oy kullandıklarını belirtmeye zorlanmamış veya oy kullanma aşamasında müdahaleden korunmuş olacaktır. Belirtilen hakların ortadan kaldırılması, Sözleşme'nin 25. maddesi ile bağdaşmaz niteliktedir. Oy sandıklarının güvenliği sağlanmalı ve oylar adaylar veya temsilcileri önünde sayılmalıdır. Seçmenlerin, oylamanın gizliliği ve oyların sayımına güvenebilmesi için oylama işlemi, sayma işlemi, yargısal gözden geçirme ve benzeri işlemler açısından bağımsız bir seçim kontrolü gerçekleştirilmelidir. Engellilere, görme engellilere veya okuma yazma bilmeyenlere sağlanacak yardım bağımsız bir yardım olmalıdır. Seçmenler, alınan bütün tedbirlerden haberdar edilmelidir.

21. Sözleşme belirli bir seçim sistemini öngörmese de, taraf Devlet'in seçim sistemi 25. madde ile korunan haklar ile uyum içerisinde olmalıdır ve seçmenlerin özgür iradesine ve ifade özgürlüğüne etkililik kazandırmalıdır. Herkesin tek bir oy hakkına sahip olması ve herkesin eşit oy hakkına sahip olması gereklidir. Oyların sayım sistemi ve seçim barajları oy dağılımını saptırmamalı, bir grup lehine ayrımcılık yaratmamalı, yurttaşların kendi temsilcilerini özgürce seçme haklarını sınırlandırmamalı ve ortadan kaldırmamalıdır.”⁵ şeklindedir.

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde (CEDAW) kadınların seçme ve seçilme hakkını eşit fırsatlarla ve etkili olarak kullanabilmelerini sağlayacak hükümler bulunmaktadır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi 7. Madde ile ilgili genel yorumunda;

“Seçme ve seçilme hakkı (Madde 7, paragraf (a))

18. Sözleşme, taraf Devletleri, kadınların erkeklerle eşitliği ilkesine dayanarak, kadınların tüm seçim ve halk oylamalarında seçme ve seçilme hakkından yararlanmalarını sağlamak üzere anayasa ve yasalarında gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlü kılar.

19. Taraf Devletlerin sundukları raporlar incelen-

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi⁶
MADDE 7

Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

1. Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;

...

5 İnsan Hakları Komitesi 25 No'lu Genel Yorum. Türkçe çevirisi için bkz. Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

6 http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html

diğinde, neredeyse tüm devletlerin tüm seçim ve halk oylamalarında kadınlara ve erkeklere seçme ve seçilme hakkı tanıyan anayasal ya da yasal hükümleri kabul etmelerine rağmen, pek çoğunda kadınların bu hakkı kullanma konusunda güçlükler yaşadığı görülmektedir.

20. Bu hakları engelleyen unsurlar arasında şunlar bulunmaktadır:

(a) Kadınların, adaylar, siyasi parti platformları ve seçme usulleri hakkındaki bilgilere erişim olanakları, genelde erkeklerinkine kıyasla azdır; ve Hükümetlerle siyasi partiler, bu bilgileri sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır. Kadınların okuryazar olmamaları, siyasi sistemler hakkında ya da siyasi girişimlerin ve politikaların hayatları üzerindeki etkileri hakkında yeterli bilgilere ve değerlendirme olanaklarına sahip olmamaları, seçme haklarını tam ve eşit kullanmalarını engelleyen diğer önemli etkenlerdir. Bazı durumlarda kadınların oy kullanmak üzere kaydedilmemeleri, oy kullanma hakkının, sorumluluklarının ve değişim konusunda bu hakkın içerdiği olasılıkların anlaşılmadığını göstermektedir;

(b) Çifte iş yükü ve mali engeller, kadınların seçim kampanyalarını izlemek ve oylarını tam bir özgürlükle kullanabilmek için gereken zaman ya da olanaklarının sınırlı kalmasına neden olacaktır;

(c) Pek çok ülkede geleneklerle sosyal ve kültürel kalıplar, kadınların seçme hakkını kullanmaları konusunda caydırıcı niteliktedir. Pek çok erkek, ikna yoluyla ya da kadınların yerine oy kullanmak gibi doğrudan eylemler aracılığıyla kadınların kullandıkları oyları etkilemekte ya da kontrol etmektedir;

(d) Bazı ülkelerde kadınların dolaşım özgürlüklerinin veya katılım haklarının sınırlı olması, kadınların siyasete katılımlarına karşı olumsuz yaklaşımlar ya da seçmenlerin kadın adaylara güven duymaması ve desteklememesi gibi unsurlar, kadınların yaşadıkları toplumun kamu ya da siyaset hayatlarına katılmalarını engelleyen diğer unsurlar arasında yer almaktadır.

21. Bu unsurlar seçmenlerin yarısını oluşturan kadınların neden siyasi güçlerini kullanmadıklarını ya da çıkarlarını desteklemek, hükümeti değiştirmek ya da ayrımcı politikaları ortadan kaldırmak amacıyla bloklar oluşturmadıklarını en azından kısmen açıklamaktadır.

22. Seçim sistemi, Parlamentodaki sandalye sayısı dağılımı, bölge seçimi gibi unsurların tümü, Parlamenteoya seçilen kadınların oranını ciddi biçimde etkilemektedir. Siyasi partiler eşit fırsat ve demokrasi ilkelerini benimsemeli ve kadın ve erkek aday sayısının dengeli dağılımı sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmelidir.

23. Kadınlar, seçme haklarını kullanma konusunda erkeklere uygulanmayan ya da oransız biçimde kadınları etkileyen hiçbir sınırlama ya da koşula tabi olmamalıdır. Örneğin, seçme hakkının sadece belirli eğitim düzeyine, belirli bir miktar servete, ya da okuryazar kişilere tanınması makul olmamakla kalmayacak, aynı zamanda evrensel insan hakları güvencesini de ihlal edecektir. Ayrıca, kadınlar üzerindeki etkisi daha fazla olan bu tür bir uygulama Sözleşme hükümlerine de aykırıdır.”⁷

Engellilerin seçme seçilme hakkına erişimine ilişkin düzenleme BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 29. Maddesi'nde yer almaktadır. Madde engellilerin siyasi ve toplumsal yaşama katılımını güvence altına almaktadır;

7 Kadınlar Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Yorumları, http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=66

BM Engelli Hakları Sözleşmesi⁸
MADDE 29

...

(a) Aşağıdakilerin gerçekleştirilmesi yoluyla engelli kişilerin, seçme ve seçilme hakkı ve fırsatı dahil olmak üzere doğrudan veya serbestçe seçilen temsilciler yoluyla başkaları ile eşit bir şekilde siyasi ve toplumsal yaşama etkin ve tam olarak katılmalarının sağlanması;

(i) Oy kullanma usulleri, yerleri ve malzemelerinin uygun, erişilebilir ve kolayca anlaşılabilir ve kullanılabilir olmasının sağlanması;

(ii) Engelli kişilerin seçimlerde ve referandumlarda baskı olmadan gizli oy kullanma, seçimlerde aday olma, hükümetin her düzeyinde etkin şekilde görev yapma ve bütün kamu görevlerini ifa etme haklarının korunması ve gerektiğinde yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasının kolaylaştırılması;

(iii) Engelli kişilerin seçmen olarak iradelerinin serbestçe ifade edilmesinin sağlanması ve bu amaçla gerektiğinde talepleri üzerine kendi seçecekleri bir kişinin yardımı ile oy kullanmalarına izin verilmesi;

...

Sözleşmeler seçme ve seçilme hakkının eşit ve etkili olarak kullanılmasının sadece yasalarda herkese seçme ve seçilme hakkı tanınmasıyla sağlanamayacağını, hakkın herkes için eşit koşullarda ve erişilebilir olması için devletlerin özel politikalar geliştirmesi ve uygulamasını öngörmektedir. Sözleşmeler taraf devletlere belirli bir seçim sistemi önermemekte ancak, seçim sisteminin tüm aşamalarında herkesin seçme ve seçilme haklarından eşit bir biçimde yararlanması için gerekli tüm tedbirleri almakla devletleri yükümlü kılmaktadır. Türkiye tüm bu sözleşmelere taraftır ve sözleşmelerin hükümleri çerçevesinde yükümlülük sahibidir.

Metodoloji ve Kapsam

Bağımsız Seçim Gözlemi çalışması, uluslararası insan hakları belgelerinde güvence altına alınan seçme ve seçilme hakkının dezavantajlı gruplar açısından kullanımına ilişkin durumun ve demokratik ve adil bir seçimin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tüm seçim süreci boyunca izlenmesini ve raporlanmasını amaçlar. Seçim süreci seçmen kütüklerinin oluşturulması, adayların belirlenmesi, seçim kampanyaları, seçmen eğitimi, seçim günü gözlemi, itirazlar ve seçim sonuçlarının incelenmesini kapsamaktadır.

YSK tarafından 1 Kasım seçimlerinin gözlemi için AGİT'e akreditasyon verilmiştir. 1 Kasım seçimleri öncesinde BSİP üyesi Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD) ve İnsan Hakları Derneği (İHD) YSK'ya ayrı ayrı başvuru yaparak bağımsız gözlemcilik için akreditasyon talep etmiştir. YSK her iki kurumun başvurusunu da reddetmiştir.

YSK'nın ret kararına rağmen demokratik gözlem hakkını kullanmak amacıyla, il seçim kurullarına bildirim yapılarak gözlem heyetleri oluşturulmuş ve seçmenlere "Eşitlik Gözlemcisi" olma ve tanık oldukları ihlalleri platforma bildirme çağrısı yapılmıştır. Çağrı sosyal medya ve ESHİD web sitesi üzerinden yapılmıştır.

8 <http://www.un.org/disabilities/documents/natl/turkey.doc>

Seçim sürecinde 5 yurttaş seçmen kütükleri kaydı ve 1 yurttaş oy kullanma hakkı ihlali ile ilgili platforma başvuru yapmıştır. Bu başvurulara ilişkin ayrıntılı bilgiler ilgili başlıklar altında yer almaktadır.

Seçim sürecinde 9 ayrı kuruma yapılan 15 bilgi edinme başvurusunun bilgileri, başvuruyu yapan yurttaşlar tarafından platformumuza iletilmiştir.

1 Kasım seçimlerinin bağımsız gözlem çalışması 40 sivil toplum örgütünün⁹ katılımı ile 20 ilde 390 Oy Verme Yeri'nde (OVY) 955 sandıkta oy verme işlemi, 255 sandıkta ise oy sayım işlemi izlenmiştir. Seçim Gözlemi 3 ayrı standart formla yapılmıştır. Gözlemciler tarafından doldurulan formlar SPSS 21.0 kullanılarak analiz edilmiştir. Gözlem yapılan iller; Adana, Adıyaman, Ağrı, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Hatay, Mersin, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Konya, Manisa, Muğla, Şanlıurfa, Şırnak, Trabzon ve Van'dır.

Seçim sonrası; seçim sonuçlarına yapılan itiraz ve şikâyetler ile sonuçlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. YSK tarafından verilen ve yargı denetimine tabi olmayan bu işlemlerin hukuka uygunluğu veya eşit muameleyi içerip içermediği konusunda net bir bilgiye ulaşılamadığından bu yönde derinlemesine bir hukuki analiz de mümkün olmamıştır. Bu nedenle de seçim sonrası süreç değerlendirilirken ancak gazete haberleri ve bu konudaki bazı sayısal verilere yer verilebilmiştir.

Oy verme yerlerinde yapılan gözlemlerdeki tespitlerden kişi isimleri ve sandık numaraları, basına yansıyan durumlar dışında kalan özel bilgiler ilgili kişilerin olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceği düşüncesiyle çıkartılmıştır.

Bu rapordaki bilgiler hiçbir biçimde tüm ülkedeki veya izleme yapılan illerdeki tüm durumu yansıtmamakta sadece tespit edilebilen durumları ifade etmektedir.

Seçim Mevzuatında Eşitsizlik Yaratan Hükümler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 67. Maddesinde, seçimlerin serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılmasını ve 18 yaşını dolduran tüm yurttaşların seçme haklarını kullanmasını garanti altına almaktadır.¹⁰

Bu madde genel uluslararası kriterleri karşılamaktadır. Ancak, Türkiye mevzuatında seçme ve seçilme hakkına ilişkin düzenlemelerin bir kısmı ayrımcılık içermektedir. Anayasa'daki düzenlemeler;

Milletvekili seçilme yeterliliği

"MADDE 76- (Değişik: 13/10/2006-5551/1 md.) Yirmi beş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir."¹¹

⁹ Bknz EK 1 Gözlem Çalışmasına Katılan Sivil Toplum Örgütleri

¹⁰ <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>

¹¹ <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>

Türkiye’de medeni ve siyasi haklarını kullanabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak yeterli iken milletvekili seçilme yeterliliği için 25 yaş sınırının getirilmiş olması insan hakları bakımından sorunludur ve yaş temelli ayrımcı bir düzenlemedir.

Anayasa’nın 67. Maddesi ve 5, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (STHVSKHK)’nun 7. maddeleri ile oy kullanamayacak olanlar belirlenmektedir.¹²

Bu düzenlemeler gereğince hükümlülerin oy kullanamaması seçme hakkına ilişkin önemli kısıtlamadır.¹³

YSK, 2014 yılında hüküm giymiş olduğu halde, şartlı tahliye olanların oy kullanabilmeleri için karar almıştır, ancak bu kararla yapılan değişiklik de uluslararası kriterleri karşılamamaktadır.

Yine 298 sayılı STHVSKHK’nin 8. maddesi¹⁴ kısıtlı olanların seçmen olamayacağına hükmeder. Madde gereğince mahkemeler tarafından kendisine vasi tayin edilmiş olanlar oy kullanamamaktadır. Bu madde zihinsel engellilerin seçme hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum BM Engelli Hakları Sözleşmesi kriterlerine aykırılık içermekte ve zihinsel engellilere ayrımcılık uygulanmaktadır.

Radyo ve televizyonla propaganda:

“Madde 52 – (Değişik: 17/5/1979 - 2234/1 md.)

(Değişik: 10/6/1983 - 2839/46 md.) Özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere, seçime katılan siyasi partiler, oy verme gününden önceki 7 nci günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00’e kadar radyo ve televizyonda propaganda yapabilirler.

(Değişik: 23/5/1987 - 3377/3 md.) Seçime katılan;

a) Siyasi partilere ilk gün 10, son gün 10 dakikayı geçmemek üzere, programlarını ve yapacakları işleri anlatan iki konuşma,

b) Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin her birine ilaveten 10’ar dakikalık propaganda,

12 Anayasa 67/5; Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar.

STHVSKHK; Oy Kullanamayacak Olanlar:

“MADDE 7- Aşağıdaki yazılı olanlar oy kullanamazlar:

....

3. (Ek: 10.6.1983 - 2839/44 Md.; Değişik: 27.10.1995 - 4125/2 Md.) Ceza infaz kurumlarında hükümlü olarak bulunanlar.”

13 2007 seçimlerinde aldığı mahkumiyet nedeniyle oy kullanamayan A. Atahür Söyler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) başvuruda bulunmuş, mahkeme 2013 yılında “Türkiye’de hüküm giymiş mahkumların oy kullanma yasağının doğrudan uygulandığını, bu yasak uygulanırken suçun doğası ve ağırlığının, hüküm süresi ve mahkumun hal ve davranışlarının hesaba katılmadığını belirtti. Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 nolu protokolün serbest seçim hakkını düzenleyen 3. maddesini ihlal ettiğine” karar vermiştir

14 Seçmen Olamayanlar:

MADDE 8- Aşağıdaki kimseler seçmen olamazlar;

1. Kısıtlı olanlar,

2. Kamu hizmetinden yasaklı olanlar.

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/SecmenKaydi/298.htm>

c) (Değişik: 27/10/1995 - 4125/4 md.) İktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına 20 dakikalık, iktidar partilerinden diğerlerine 15'er dakikalık ilave propaganda.

d) Ana muhalefet partisine ilaveten 10 dakikalık propaganda, hakkı verilir.”¹⁵

Kanununun 52. maddesindeki düzenlemeler seçimlerde eşit yarışma koşullarını ortadan kaldırmakta ve gerek seçime katılan siyasi partiler arasında gerekse siyasi partiler ile bağımsız adaylar arasında eşitsizlik yaratmaktadır.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nu (MVSK) düzenlemeleri,

“f) (Ek bent: 08/04/2010 - 5980 S.K./31. mad.) Birleşik oy pusulasında siyasi partilerin özel işaretleri, tüzüğüne uygun biçimde renkli olarak bastırılır. Siyasi partilerin oy pusulasında kullanılacak özel işareti, adı ve kısaltılmış adının belirlenmesinde parti tüzüğü esas alınır. Tüzüklerine göre, kısaltılmış adları mevcut olmayan siyasi partilerin, birleşik oy pusulalarında tam adı yazılır. Birleşik oy pusulalarında, bağımsız adaylar için herhangi bir özel işaret veya ibare kullanılamaz.” şeklinde.

Oy pusulalarında bağımsız adaylar için ayırt edici işaret kullanılamaması ve uygulamada bağımsız adayların isminin siyasi partilerden daha küçük bir alana ve daha küçük puntolarla yazılması eşitsizliğe yol açmaktadır.

Seçim Öncesi Süreç

7 Haziran'da yapılan genel seçimler sonucunda dört parti barajı geçerek meclise girmiş ancak hiçbir parti tek başına hükümet kuracak meclis çoğunluğunu elde edememiştir.

9 Temmuz tarihinde hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı tarafından Mecliste en fazla sandalye kazanan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu'na verilmiştir. Seçimlerde ortaya çıkan seçmen iradesine rağmen, görevlendirme sonrası önce Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ardından Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile yürütülen koalisyon görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve 20 Ağustos'ta A. Davutoğlu görevi iade etmiştir. Cumhurbaşkanı yeniden görevlendirme yapmak yerine seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir. Karar 24 Ağustos 2015 tarihli ve 29455 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ve Türkiye yeniden seçim sürecine girmiştir. Cumhurbaşkanı'nın aldığı seçimlerin yenilenmesi kararı kamuoyunda demokratik teamüllere uygunluğu ve yapılacak seçimlerin toplumsal gerilimi artırma olasılığı bakımından kamuoyunda geniş tartışmalara yol açmıştır.

Seçim sürecinin başlaması ile A. Davutoğlu bu kez seçim hükümeti kurmak üzere Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilmiştir. HDP seçim hükümetine katılma¹⁶, CHP ve MHP ise katılmama kararı almıştır.¹⁷

Türkiye tarihinin ilk seçim hükümetinin kurulması sürecinde A. Davutoğlu'nun partiler yerine doğrudan milletvekillerine bakanlık teklifi yapması¹⁸ ve Anayasa gereğince bağımsız

15 <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.4.298&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

16 Seçim hükümeti için HDP'li 3 milletvekiline bakanlık teklifi yapılmış 2 milletvekili teklifi kabul etmiştir. L. Tüzel ise bakanlık teklifini kabul etmemiş, parti seçim hükümetinde 2 bakanla temsil edilmiştir.

17 A. Davutoğlu tarafından bu iki partiden milletvekillerine yapılan bakanlık teklifi sadece MHP milletvekili T. Türkeş tarafından kabul edildi. T. Türkeş bu karar sonrasında partiden ihraç edildi ve 1 Kasım seçimlerinde AKP'den milletvekili adayı oldu.

18 A. Davutoğlu tarafından CHP'den 5, HDP'den 3 ve MHP'den 3 milletvekiline bakanlık teklifi yapılmıştır.

olması gereken bakanlıklara atanan isimler tartışmalara neden oldu.

Seçim hükümetinde HDP'yi temsilen yer alan iki bakan 23 Eylül 2015 tarihinde hükümetin politikalarını eleştirerek görevlerinden istifa etmiştir.

Diğer taraftan 7 Haziran seçim kampanyası döneminde toplumsal ortam giderek daha fazla gerginleşmiştir. 2013 Mart ayından beri yürütülen ve toplumun büyük çoğunluğunun desteğini alan Çözüm Süreci, 24 Temmuz 2015 tarihinde fiilen sona ermiş ve Türkiye yeniden çatışma sürecine girmiştir. STÖ'ler çatışma ortamının sona ermesi ve Kürt sorununun barışçıl yöntemler ve müzakereler ile çözümü için çaba harcamıştır.

20 Temmuz 2015 tarihinde Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde sosyalist gençlerin buluşmasına ve 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'da meslek örgütleri ve sendikalar tarafından düzenlenen Barış Mitingi'ne bombalı saldırı düzenlenmiş, bu saldırılarda yüzlerce insan yaralanmış ve 140'dan fazla insan hayatını kaybetmiştir. Her iki saldırı sonrasında da hükümete gerekli güvenlik önlemlerini almaması nedeniyle yoğun eleştiriler yapılmıştır. Ankara saldırısı sonrası HDP kampanya faaliyetlerini iptal etmiştir.

1 Kasım seçim sürecine ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların yanında seçim güvenliği, çatışmaların hızla artması ve yayılması, siyasi partilere / adaylara saldırılar ve kampanya güvenliğinin ortadan kalkması ve devletin tarafsızlığının sağlanamaması damgasını vurmuştur.

Seçim Otoritesi

Seçimlerin başından sonuna kadar tüm işlemlerin yürütülmesinden YSK sorumludur. YSK seçmen kütüklerinin oluşturulması, seçim takviminin belirlenmesi, adayların kayıtları, kampanya sürecinin denetimi, itirazların karara bağlanması ve sonuçların kesinleştirilmesi YSK'nın sorumluluğu altındadır. Anayasa gereğince YSK kararları yargı denetimine tabi değildir.

YSK, MVSK'nun 8. Maddesindeki en az 90 günlük süre hükmüne rağmen¹⁹ Cumhurbaşkanı tarafından seçimlerin yenilenmesi kararından 69 sonrası olan 1 Kasım tarihini seçim günü olarak ilan etmiştir. Bu karar bütün seçim takvimini etkilemiş ve kampanya sürecini kısaltmıştır.

1 Kasım sürecinde Kamu Denetçiliği Kurumu 27.10.2015 tarihinde “*Türkçe bilmeyen ve okur yazar olmayan tüm seçmenlere (dezavantajlı gruplar dâhil) sağlıklı şekilde seçime iştirakleri ve oy kullanabilmeleri için eğitici ve bilgilendirici çalışmaları yapılması, bu bağlamda; kamu spotu, filmler, yayınlar ve vb. yöntemler kullanılarak önümüzde yapılması muhtemel ve YSK'nın denetiminde yapılacak genel ve yerel seçimlerde makul sürede bu faaliyetlerde bulunmaları yönünde yeni bir işlem tesisi hususunda YÜKSEK SEÇİM KURULU'NA TAVSİYEDE BULUNULMASINA*”²⁰ karar vermiş ve bu karar YSK'ya tebliğ edilmiştir.

YSK Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından alınan kararlar ilgili olarak 17.11.2015 tarih 2393 sayılı kararı ile “*Kamu Denetçiliği Kurumunun 27.10.2015 tarihli 2015/2608 Şikâyet No.lu Tavsiye kararının uygulanabilir nitelikte görülmediğine*”²¹ karar vermiştir.

19 MVSK seçimin yenilenmesi; madde 8 ...Yenilenme Kararının Cumhurbaşkanı'nca verilmesi halinde, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksaninci günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir.

20 ESHİD'de yazılı olarak tebliğ edilen 27.10.2015 tarihli karardan aynen aktarılmıştır.

21 ESHİD'de yazılı olarak tebliğ edilen 27.10.2015 tarihli karardan aynen aktarılmıştır.

YSK her seçim öncesinde yayınladığı Sandık Kurullarının Oluşumu İle Görev ve Yetkileri Genelgesi'nin 33. maddesinde²² kendi almış olduğu 1040 sayılı gereğince yapılması gereken değişikliği yapmayarak ve sandık kurulu başkanlarına verilen eğitimlerde 1040 sayılı kararına atıf yapmayarak Türkçe ve okuma yazma bilmeyen seçmenlerin tercüman vasıtasıyla bilgi alma haklarını kullanmalarını engellemiştir.

1040 sayılı kararın yürürlükte olup olmadığı, yürürlükte ise Sandık Kurullarının Oluşumu İle Görev ve Yetkileri Genelgesi'nde neden değişiklik yapılmadığı konusunda YSK'ya 30.10.2015 tarihinde yapılan bilgi edinme başvurusuna cevap verilmemiştir.²³

7 Haziran seçimleri öncesinde güvenlik nedeniyle sandık taşıma talepleri için mevzuata uygun olmadığı kararı²⁴ veren YSK, 1 Kasım öncesinde güvenlik gerekçesiyle sandıkların taşıma taleplerine ilişkin kararı almakta gecikmiştir. Tarafli medya yayınları konusunda aldığı kararların uygulanmasında ve kampanya sürecinde kamu tarafsızlığının sağlanmasında etkili bir takip yapmaması konusunda eleştirilerin muhatabı olmuştur. YSK tarafından güvenlik nedeniyle sandıkların taşınamayacağına ilişkin kararı sonrasında da YSK'na 7 ilin 51 ilçesinin seçim kurulları tarafından güvenlik nedeniyle sandıkların yerinin değiştirilmesi talebi iletilmiştir.²⁵ YSK bu talepleri kabul etmemiştir.

YSK, 1 Kasım seçim sürecinde medya organları hakkında 58 uyarı kararı 113 yayın durdurma kararı almıştır.²⁶

Seçim Barajı

Anayasanın 67. Maddesindeki "(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.) Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir." hükmüne rağmen Türkiye'de uygulanmakta olan %10 seçim barajı²⁷ temsil adaletini engellemekte ve her seçim döneminin ana tartışma konusu olmaktadır. Resmi gerekçesi "siyasi istikrarın sağlanması" olan %10 seçim barajı farklı siyasal düşüncelerin parlamentoda temsilini engellemekte, küçük partiler aleyhine bir durum yaratmakta ve temsilde adaleti engellemektedir. %10 barajı siyasal çoğulculuğun oluşması ve küçük siyasal partilerin gelişmesini de önlemektedir.

%10 barajının seçmenlerin oy tercihlerine etkide bulunduğu, seçmenlerin siyasi düşüncelerini benimseme bile barajı aşamayacağını düşündüğü partilere oy vermediği kamuoyu araştırmacıları tarafından her seçim döneminde dillendirilmektedir.

Çeşitli kesimlerce siyasi istikrar sağlama gerekçesiyle savunulan %10 barajı 1991, 1995,

22 Genelgenin 33. Maddesi;

Okuma-yazma bilmeyen seçmenlerin oy kullanmaları

MADDE 33- Okuma yazma bilmeyen seçmenlere, oylarını kullanmaları konusunda başkaları tarafından sandık çevresinde yardım edilemez. Okuma-yazma bilmeyen seçmen, sorduğu ve istediği takdirde sandık kurulu başkanı, sadece birleşik oy pusulası üzerinde bulunan siyasi parti işaretlerinden hangisinin hangi partiye ait olduğunu veya bağımsız adaylara nasıl oy verileceğini açıklar.

Sandık kurulu başkanı veya üyeleri, okuma-yazma bilmeyen seçmenlere oy verme sırasında yardım etmek amacıyla oy verme yerine giremez, oy kullanma sırasında yardım edemez.

23 Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

24 Mardin Ömerli ilçesi için 30.04.2015 tarih 2015/791 sayılı ve Bitlis Hizan ilçesi için 05.05.2015 tarih 2015/879 sayılı kararlarında güvenlik nedeniyle sandıkların taşınamayacağına karar vermiştir.

25 Bknz. EK 3: YSK'nın Güvenlik Nedeniyle Sandık Taşınamayacağı Kararı Almasından Sonra YSK'na Güvenlik Nedeniyle Sandık Taşıma Talebiyle Başvuru Yapan Seçim Kurulları

26 Bknz. EK 4 1 Kasım Seçimleri sürecinde YSK tarafından verilen Yayın Durdurma Kararları

27 <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2839&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

1999 ve 7 Haziran 2015 seçimlerinde koalisyon hükümeti oluşmasına olanak tanıyan meclis dağılımları ortaya çıkarmıştır.

Siyasi partiler de dâhil olmak üzere kamuoyu çoğunluğu %10 seçim barajını antidemokratik bir uygulama olarak kabul etmektedir.

12.6.2014 tarihinde Büyük Birlik Partisi, Demokratik Sol parti ve Saadet partisi tarafından Anayasa Mahkemesine seçim barajının kaldırılması talebiyle yapılan başvuruyu mahkeme yetkisizlik kararı vererek reddetmiştir.

Genel baraj ve hesaplanması:

“MADDE 33 – (Değişik birinci fıkrâ: 23/5/1987 - 3377/9 md.) Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Bir siyasi parti listesinde yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinde yer aldığı siyasi partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşması ile mümkündür.

...²⁸

Seçmen Kütükleri

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) üzerinden oluşturulan seçmen kütüklerinin güvenilirliği; seçmen sayısı ve usulsüz seçmen kaydı bakımından tartışmalara yol açmaktadır.

Devletler, herkesin oy kullanma hakkına sahip olabilmesi ve bu hakkı kullanabilmesini sağlamak amacıyla etkili tedbirler almalıdır. Seçmen kayıt listesinin hazırlanmasının gerekli olduğu hallerde, kayıtlar yapılmalı ve kaydı sınırlayacak engeller ortaya konmamalıdır. Kayıt için ikametgâh şartlarının getirildiği hallerde, bu şartlar makul olmalı ve evsizleri oy kullanma hakkından mahrum edecek düzenlemeler getirilmemelidir. Kayıt veya oy kullanmanın engellenmesi, seçmenlerin baskı altında tutulması ve tehdit edilmesi ceza kanunlarıyla yasaklanmalı ve bu kanunlar işlerlik kazanmalıdır. Seçmenlerin eğitimi ve kayıt kampanyaları 25. maddedeki hakların bilinçli bir toplum tarafından kullanılmasının güvence altına alınması açısından gereklidir.²⁹

Seçmen kütüklerinin açıklanmasından sonra ESHİD'e başvuru yapan 1 yurtaş mülkiyeti kendisine ait evde eşyle birlikte yaşadığını, ancak kendi konutlarında tanımadıkları bir kişinin seçmen olarak kayıtlı olduğunu beyan etmiştir. YSK web sitesi seçmen sorgulama sisteminden yaptığımız tespitte başvurucunun iddiasının doğru olduğu tespit edilmiştir.

Yine seçim günü gözlemciler benze bir durumu raporlamıştır; “İ. K adlı seçmen, ev adresinde tanımadığı F. Ö. adlı şahsın seçmen olarak görüldüğünü muhtardan öğrendi. Bu şahsın seçmen kartı da elindeydi. 1360 nolu sandıkta seçmen listesi incelendi, F. Ö'nün adı listedeydi, ama ev adresi “şüpheli” görüldü”

Seçmen kütüklerine usulsüz kayıtların yanında yasal durumlarında değişiklik olmadığı halde seçmen kütüklerinden düşürülen kişiler bulunabilmektedir. Nitekim seçim günü oyunu kullanmak üzere sandık başına giden 4 yurtaş 7 Haziran seçiminde kütüklerde kayıtlı olduklarını, adreslerinde herhangi bir değişiklik olmadığını, ancak 1 Kasım seçmen listelerinde isimlerinin bulunmadığını belirterek ESHİD'e başvuru yapmışlardır.

28 <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2839&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

29 İnsan Hakları Komitesi 25 No'lu Genel Yorum. Türkçe çevirisi için bkz. Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Şırnak ili Cizre ilçesinde bağımsız gözlemcilerimize iletilen; 7 Haziran seçimleri sonrasında çok sayıda seçmenin kütüklerden silindiğine ilişkin iddialar ve kütüklerinden düşürülen 4 yurttaşın başvurusu üzerine YSK'ya Cizre ilçesinde 7 Haziran seçimleri sonrasında kaç yurttaşın kütüklerden silindiğine ilişkin bilgi edinme başvurusu yapılmış, YSK başvuruyu ayrı bir çalışma gerektirdiği gerekçesiyle redetmiştir.³⁰ Ret kararı sonrasında Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna yapılan itiraz da aynı gerekçeyle kabul edilmemiştir.

Seçmen Kütükleri'nin ADNKS üzerinden oluşturulması evsizlerin, çadırlarda yaşayanların ve sığınma evlerindeki kadınların seçme hakkını ortadan kaldırmaktadır. Türkiye'deki evsizlerin sayısı, yaş ve cinsiyet dağılımları ile ilgili veri de bulunmamaktadır.³¹

Seçim öncesinde, sığınma evlerinde yaşayan kadınların oy kullanma hakkına ilişkin YSK'ya yapılan bilgi edinme başvurusuna "Sığınma evleri ile kadın konukevlerinde kalan kadınların oy kullanma hakkı ile ilgili ayrı bir çalışma bulunmamakta olup, seçmen kütüğüne kayıtlı oldukları adreslerde oylarını kullanacaklardır." şeklinde cevap verilmiştir.³²

Seçmen kütüklerinde kayıtlı seçmenlerin okur-yazar veya Türkçe bilmeyen seçmenlere ilişkin de herhangi bir veri bulunmamaktadır.³³ Ancak Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2014 yılı sonu itibarıyla 18 ve üstü yaş grubunda 2.656.963 kişi okuma yazma bilmemektedir. Bu kişilerin 2.203.585'i kadın yurttaşlardır.

Yine kütüklerde engelli seçmenler bakımından da doğru veriler bulunmamaktadır. Türkiye'deki engelli nüfus oranı YSK tarafından açıklanan engelli seçmen sayısının doğruluğunu sorgulanır kılmaktadır.

Nitekim yurtiçi ve yurtdışında yaşayan engelli seçmen sayısı ve engelli seçmenlerin cinsiyet dağılımına ilişkin YSK'ya yapılan bilgi edinme başvurusunu "Yurtdışında sandık ataması yapılamadığından, yurt dışı seçmen kütüğünde kayıtlı engelli seçmenlere ilişkin bilgi tutulmamaktadır."³⁴ Şeklinde cevaplamıştır. Bu cevap yurtdışında yaşayan engelli ve yaşlı seçmenlerin oy verme yerlerine erişimi konusunun dikkate alınmadığını da göstermektedir.

Seçmen kütüklerine kayıtlarda zihinsel engelli yurttaşlar bakımından mevcut kanuna uygun standart bir uygulama bulunmamaktadır.³⁵

Yurtdışı Seçimleri

Yurtdışında yaşayan seçmenlere seçimlerde oy kullanma hakkının tanınması olumlu bir adımdır. Yurtdışındaki seçmenlerin bu haklarını etkin olarak kullanabilmesi için sandık kurulan ülkelerin sayısının artırılması ve ülkelerde daha fazla merkezde sandık kurulmasının planlanması gerekmektedir.

Yurtdışı seçmen kütüğüne kayıtlı engelli, yaşlı, okuma yazma bilmeyen ya da Türkçe bil-

30 Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

31 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına 7 Haziran seçimleri öncesinde yapılan bilgi edinme başvurusuna bakanlık tarafından bu konuda "veri tabanımız bulunmamaktadır" cevabı verilmiştir

32 Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

33 YSK bu konudaki bilgi edinme başvurusuna "Yurt içi ve yurt dışı seçmenler içinde okuma yazma bilmeyen ve Türkçe bilmeyen seçmenlere ilişkin bilgi tutulmamaktadır." Cevabı vermiştir. Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

34 Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

35 Kendisine vasi tayin edilmediği halde seçmen kütüklerine kaydı olmayan veya vasi tayin edilmiş olduğu halde seçmen kaydı bulunan zihinsel engelli yurttaşlar bulunmaktadır.

meyen seçmenler farklı yöntemlerle seçmen eğitimi yapılmalı, sandık kurulacak merkezlerin fiziksel özellikleri tüm seçmen gruplarının erişimine uygun olmalıdır.

YSK 1 Kasım Seçimleri için 54 ülkede bulunan 113 temsilcilik, 6 Karayolu Sınır Kapısı, 17 Havalimanı Gümrük Kapısı ve 7 Liman Gümrük Kapısı'nda sandık kurulmasına karar verilmiştir. 1 Kasım seçimlerinde Dışişleri Bakanlığı verilerine göre en fazla yurttaşın yaşadığı 5. ülke olan ve dört başkonsolosluğun bulunduğu Irak Cumhuriyeti'nde sandık kurulması, yine bu ülkeye açılan hiçbir gümrük kapısında da oy verme işlemi yapılmaması bu ülkede yaşayan seçmenlere yapılmış ayrımcı bir uygulamadır.³⁶

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın 1 Kasım seçimlerinde yurtdışı seçimlerde aktif bir misyon üstlenmesi de kamunun tarafsızlığı bakımından eleştirilere yol açmıştır.

Sandık kurulacak ülkeler objektif kriterlere göre belirlenmeli ve yurttaşların buldukları yerlerde oy kullanmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır. Yurtdışında seçimler boyunca sandıkların korunma koşulları, sandıkların Türkiye'ye getirilmesi şartları³⁷ ve yurtdışında seçmenlerin bağımsız adaylara da oy verebilmesi için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yurtdışı seçimlerde Dışişleri Bakanlığı'nın üstlendiği etkin görev bu bakanlığın da Anayasa'nın 114. Maddesi kapsamına alınmasını ve seçim sürecinde bağımsız bakan atanmasını gerektirmektedir.

Seçmen Eğitimi

Uluslararası standartlar gereğince seçimle ilgili bilgileri okuma-yazma bilmeyen veya anadili farklı olan seçmenler için de hazırlayarak, bu seçmenlerin oy hakkını etkili olarak kullanmalarını sağlamak devletlerin yükümlülüğüdür. YSK tarafından üretilen seçim bilgilendirme materyalleri ve seçmen eğitimi için hazırlanan kamu spotları Türkçe, okuma-yazma bilen, görme-işitme engelli olmayan seçmenler için hazırlanmaktadır.

Oysa Türkiye'nin taraf olduğu MSHS gereğince seçmen eğitiminin okuma yazma bilmeyen seçmenler, işitme engelli seçmenler, anadili farklı olan seçmenler için yapılması devletin yükümlülüğüdür. Seçmen eğitimi aynı zamanda seçimlerde kullanılan geçersiz oy sayısını azaltıcı bir etki yaratmaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi 25 No'lu Genel Yorum

“...
Okuma yazma bilmeme, dil sorunları, yoksulluk veya seyahat özgürlüğünün engellenmesi gibi oy kullanma hakkına sahip kişilerin bu haklarını etkili şekilde kullanmalarını engelleyecek zorluklara karşı olumlu tedbirler alınmalıdır. Oy kullanma hakkıyla ilgili bilgi ve materyaller azınlık dillerinde de mevcut olmalıdır. Fotoğraf ve semboller gibi metotlarla okuma yazma bilmeyen seçmenlerin oylarını nasıl kullanacaklarına ilişkin yeterli bilgi edinmeleri sağlanmalıdır...”

³⁶ Sandık kurulacak temsilcilik ve gümrük kapıları için bkz: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/2015MVES-GumrukKapilari.pdf>
<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/2015MVES-Temsilcilikler.pdf>

³⁷ www.haberler.com/turkiye-ye-gelen-oylarin-bulundugu-bolume-yetkisiz-7830992-haberi/, erişim: 07.11.2015

7 Haziran seçimleri öncesinde Türkçe ve okuma-yazma bilmeyen iki kadın seçmen YSK'nın seçmen bilgilendirme spotlarını Kürtçe olarak da yayınlanması talebiyle platform üyesi ESHİD'e başvurmuştur. Başvuruculara hukuksal destek verilerek YSK'ya farklı dillerde seçmen eğitimi yapılması için kurul kararı alınması talebiyle başvuruları sağlanmıştır. ESHİD, iki başvuru için Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan hakları Kurumu'na başvuru yaparak YSK'nın kamu spotlarını farklı dillerde yapmamasının insan hakları ihlali olduğunun belirlenmesini talep etmiştir. Türkiye İnsan Hakları Kurumu 7 Haziran seçimleri sonrasında durumun seçme ve seçilme hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir. YSK başvuru üzerine 27.05.2015 tarih ve 1040 sayılı kararında YSK'nın seçmen eğitimi yapmadığını ancak okuma yazma ve Türkçe bilmeyen seçmenlere talep etmeleri halinde, sandık başında tercüman vasıtasıyla oy kullanma sürecinin açıklanmasına karar vermiştir. Bu karar sadece Türkçe okuma yazma bilmeyen ve anadili farklı olan seçmenleri değil aynı zamanda okuma yazma bilmeyen işitme engelli seçmenler için de önemli bir karardır.³⁸

Ancak YSK bu kararı yaygınlaştırmamış, karara web sitesinde yer vermemiş, sandık başkanlarını bu karara istinaden bilgilendirmemiş ve 1 Kasım seçimlerinde yurttaşlar bu haktan yararlanamamıştır.

Siyasi partiler de yaptıkları eğitimlerde ve parti görevlileri için yayınladıkları kitapçıklarda Türkçe ve okuma yazma bilmeyen seçmenlerin tercüman vasıtasıyla anadillerinde bilgi alma haklarının bulunduğu bilgisini sandıklarda görev alacak müşahitleri paylaşmamışlardır.

TÜİK verilerine göre okuma-yazma bilmeyen seçmenlerin çoğunluğu kadınlardır. Okuma-yazma bilmeyen seçmenler için farklı yöntemlerle seçmen eğitimi yapılmaması daha çok bu durumdaki kadın seçmenlerin seçme hakkını etkin olarak kullanmalarını etkilemektedir.

Sandık Kurulu Üyeliği ve Müşahitlik Uygulaması

Sandık kurulları başkan ve üyelerinin seçimi 298 sayılı STHVSKHK'da düzenlenmektedir. Kanunda sandık kurulları başkanlarının "seçmenler arasında iyi ün sahibi olmakla tanınmış, okur - yazar kimselerden"³⁹ seçileceği belirtilmektedir. Kanun "iyi ün sahibi olmakla tanınmış"lık gibi sübjektif bir kritere vurgu yapmaktadır. Kanunun açık ve objektif kriterleri aramaması ve sandıklarda görevlendirilebilecek kamu personelinin isim listelerinin kamu kurumu yöneticilerince hazırlanarak il-ilçe seçim kurullarına bildirilmesi, sandık kurulu başkanlarının belirlenmesi sandık kurullarına ilişkin tartışmaların odağını oluşturmaktadır.

38 YSK kararında seçmen eğitimi yapılmadığı belirtilmesine rağmen YSK web sitesinde yurtdışı ve yurtiçi seçmenlerin kütüklere kaydı ve oy kullanmaları konusunda spot filmler bulunmaktadır. <https://media.ysk.gov.tr/MV2015-YiciSecmen.mp4>

39 Sandık kurulu başkanının seçimi

Madde 22 – (Değişik: 17/5/1979 - 2234/1 md.)

İlçe seçim kurulu başkanı, ilçe seçim kuruluna siyasi partiler dışından getirilen asıl üyelerle görüşerek sandığın kurulacağı seçim bölgesi içindeki veya dışındaki seçmenler arasında iyi ün sahibi olmakla tanınmış, okur - yazar kimselerden, kurula bağlı seçim bölgelerindeki sandıklardan her biri için birer kişi olmak üzere bir liste düzenler.

Kurulun, siyasi partilerden seçilmiş asıl üyelerinden her biri de, ilçe seçim kurulu başkanınca belirlenecek süre içinde, yukarıdaki fıkrada gösterilen nitelikte birer liste düzenleyerek başkanlığa verir. Belirlenen süre içinde liste vermeyen parti temsilcisi, bu hakkından vazgeçmiş sayılır.

Yukarıdaki fıkralar gereğince düzenlenen listelerde her sandık için adı önerilen başkan adayları arasında ad çekilerek sandık kurulu başkanları belirlenir.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.4.298&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

1 Kasım seçimlerinde sandık kurullarına kamu kurumları tarafından önerilecek isimlerin belirlenmesi sürecinde kamu yöneticilerinin tarafsızlık ilkesine uymadığına ilişkin iddialar mevcuttur. Bu sürecin daha şeffaf olması kriterler belirlenmeli ve yasal düzenleme yapılmalıdır.

Yine siyasi partilerce sandık kurulu üyesi olarak il-ilçe seçim kurullarına isim bildirilmesi uygulaması sorunludur. Bu uygulama, yurttaşların iradesi dışında siyasi partilerce sandık kurulu üyesi olarak bildirilebilmesine yol açabilmektedir. Bu durumdaki seçmenler durumlarını çoğunlukla oy kullanmaya gittiklerinde öğrenmekte ve bu karmaşa nedeniyle bir kısmı oylarını kullanamamaktadır.

Bir gözlem şu şekildedir; “Cizre İstiklal İlköğretim okulu 1042 no’lu sandıkta G.A bir parti tarafından sandık görevlisi olarak yazılmış 1954 doğumlu ve okuma yazma bilmiyor haberi yok, aynı okulda 1041 no’lu sandıkta ise R. B habersiz olarak sandık kurulu üyesi olarak bildirilmiş”

İradesi dışında partiler tarafından sandık kurulu üyesi olarak yazılan yurttaşların bazıları oylarını kullanamamaktadır. Bu durumdaki seçmenler görevli oldukları sandıkları bilmekte, seçmen olarak kayıtlı oldukları sandıklarda ise oy kullanmaları görevli oldukları gerekçesiyle mümkün olmamaktadır.

Kamu Kurumları ve Yetkililerinin Tarafsızlığı

Kamu olanakları ve yetkilerinin seçim sürecinde parti/adaylar lehine veya aleyhine kullanımı ve bu durumun denetlenebilirliği demokratik seçimler için gerekli önkoşullardan biridir.

1 Kasım sürecinde en çok tartışılan konuların biri de kamu kurum ve kamu yetkililerinin uygulamaları ve kamunun tarafsızlığı olmuştur. Seçim sürecinde medya organlarında kamunun tarafsızlığı konusunda çok sayıda haber yer almıştır.

Platformumuza kamunun tarafsızlığı ile ilgili Başbakanlık, TRT’den sorumlu Başbakan Yardımcılığı, Adalet, İçişleri, Dışişleri ve Ulaştırma bakanlıklarına yapılan bilgi edinme başvuruları ulaşmıştır.⁴⁰ Başvurularda bakanlıklara kamunun tarafsızlığı konusunda genelge yayınlayıp yayınlamadıkları sorulmuştur.

Başvurulara verilen cevaplara göre Anayasa’nın 114. maddesi gereğince bağımsız olarak atanan bakanlıklardan sadece Ulaştırma Bakanlığı kendisine bağlı kuruluşlar ve personellerine seçim sürecinde “tarafsızlığa” özen gösterilmesi konusunda genelge yayınlamış, Başbakanlık, Dışişleri, İçişleri ve Adalet bakanlıkları tarafsızlık konusunda herhangi bir genelge yayınlamamıştır.⁴¹

Tarafsızlıkla ilgili diğer örnek ise, bir kamu yayın kuruluşu olan TRT’ye bağlı televizyon kanalları hakkında YSK tarafından 5 uyarı, 4 yayın durdurma cezasının verilmiş olmasıdır.⁴² TRT’ye bağlı kanallar 7 Haziran seçimleri sürecinde 4 uyarı 1 yayın durma cezası almışlardı.

Kampanya döneminde TRT’ye bağlı kanallarda sadece AKP’li konuşmacıların konuk olarak yer alması, yine siyasi liderlerden sadece Başbakan A. Davutoğlu’nun davet edilmesi ve TRT kanallarının siyasi parti ve liderlerine yer verdiği zaman farkları eşit koşullarda kampanya yürütme olanağını ortadan kaldırmıştır.

40 Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

41 Bknz. EK 2 Bilgi Edinme Başvuruları

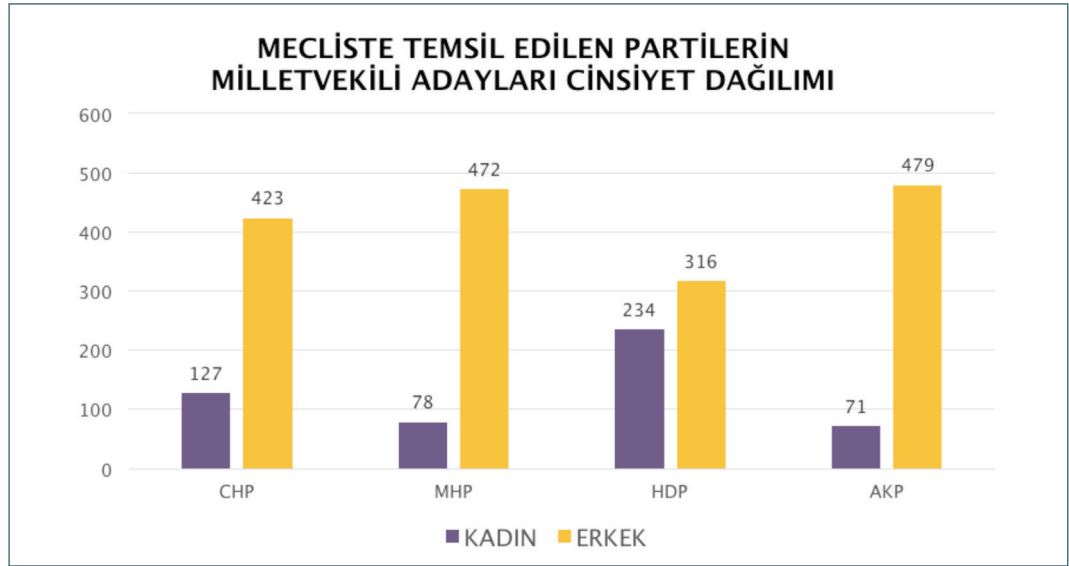
42 Bknz. EK 4 1 Kasım Seçimleri sürecinde YSK tarafından verilen Yayın Durdurma Kararları

Seçim günü bir gözlemci, gözlem formuna “Belediyeye ait resmi araçla (pikap) seçmen taşındı” notunu düşmüştür.

Adaylık Süreci

1 Kasım Genel Seçimi gerek aday adaylığı gerekse siyasi partilerce aday gösterilenler bakımından çeşitliliğin görece sağlandığı bir seçim olmuştur. Her seçimde olduğu gibi çok sayıda kadın ve engelli farklı siyasi partilere adaylık başvurusunda bulunmuştur. Önceki seçimlerden farklı olarak etnik ve inanç gruplarına mensup çok sayıda yurttaş yanında cinsiyet kimliği farklı yurttaşlar da siyasi partilere aday adaylığı başvurusu yapmıştır.

7 Haziran seçimlerinde Türkiye tarihinde ilk defa milletvekili seçilen bir Roman, 2 Ezidi ve 1 Mihallemi yurttaş aday oldukları partiler tarafından yeniden seçilebilecek yerden aday gösterilmiş ve milletvekili seçilmiştir. Yine 54 yıl sonra 7 Haziran seçimlerinde milletvekili seçilen 3 Ermeni yurttaş partiler tarafından yeniden milletvekili adayı gösterilmiş ve seçilerek meclise girmiştir.

1 Kasım seçimlerine 16 siyasi parti katılmıştır. Seçime katılan partiler tarafından toplam 8426 milletvekili adayı gösterilmiştir. Bu adayların 6429'u erkek 1997'si kadındır. Mecliste temsil edilen 4 siyasi parti tarafından gösterilen 2200 adayın 16890'nı erkek 510'u ise kadın adaylardır.

Kadın adayların büyük çoğunluğu seçilemeyecek sıralardan aday gösterilmiştir. Seçimde aday gösterilen kadınların 81'i milletvekili seçilmiştir. Kadın milletvekili sayısı bakımından 7 Haziran sonrası oluşan meclis tablonun gerisine düşülmüştür. Seçmenlerin yarısından fazlasının kadın olduğu Türkiye, mecliste kadın temsiliyeti bakımından toplumsal cinsiyet eşitliği standartlarının halen çok altındadır. LGBTİ aday adaylarının hiçbiri seçilebilecek sıradan aday gösterilmemiştir.

Siyasi partilere çok sayıda engelli yurttaş adaylık başvurusunda bulunmuş ancak siyasi partiler 5 sadece engelli aday adayını seçilebilecek yerlerden aday göstermiş ve üç aday da milletvekili seçilerek meclise girmiştir.

Kampanya döneminde adayların etnik kökeni, cinsiyet kimlikleri ya da dini inançları üzerinden ayrımcılık ve nefret söylemi hem siyasiler hem de medya organları tarafından yoğun biçimde kullanılmıştır.

Savcılıklar tarafından ayrımcılık ve nefret söylemine ilişkin açılmış soruşturmaların varlığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Kampanya Döneminde Siyasi Partilere Saldırıları

Kampanya döneminde ifade özgürlüğü ve barışçıl toplantı hakkının her parti ya da aday tarafından özgürce kullanılması demokratik seçimlerin kriteridir. Bu kriter gereğince tüm parti ve adayların kampanya çalışmaları, binalarının korunması ve kampanyalarını güven içinde yürütebilmelerinin sağlanması devletin sorumluluğu altındadır.

BSİP, 2011 yılı Milletvekili Genel Seçimi'nden başlayarak yapılan tüm seçimleri izlemiş ve raporlamıştır. Gözlemlerimiz kampanya dönemlerinde siyasi parti ve adayların kampanya çalışmalarına yönelik saldırıların her seçimde artan bir seyir izlediğini göstermektedir. Parti ve adayların kampanya döneminde uğradıkları saldırıların sayıları dışında ırkçılığın da giderek daha fazla belirginleştiği görülmektedir..

Tespitlerimize göre 1 Kasım seçim takviminin (31 Ağustos) başlaması sonrasında seçime katılan siyasi parti binaları ve seçim çalışmalarına toplam 134 saldırı gerçekleşmiştir. Bu saldırıların 123'ü HDP, 8'i AKP, 3'ü ise CHP'ye yöneliktir.

Siyasi partilere saldırıların 100'ü 7-9 Eylül tarihlerinde yapılmıştır. 7-9 Eylül tarihleri arasında yaşanan bu saldırılarda Kırşehir, Ankara Beypazarı ve Balıkesir Edremit ilçesinde yaşanan olaylar kitlesel ırkçı saldırılara dönüşmüştür. 10 Ekim Ankara Barış Mitingi saldırısı sonrasında HDP kitlesel katılıma açık mitinglerini iptal etmiştir.

Seçim Materyalleri

Seçimlerde kullanılan materyal ve yöntemlerin tüm seçmen grupları için uygun olması veya farklı durumda bulunan seçmenler için pratik ve erişilebilir çözümler üretilmesi, seçme hakkının kullanılmasını etkileyen temel faktörlerdendir.

Seçimlerde kullanılan oy pusulalarının görme engelli seçmenlere ve okuma-yazma bilmeyen seçmenlere uygun olmaması tüm seçimlerde yaşanan bir sorundur. Ancak YSK bu konuda iyileştirici hiçbir adım atmamaktadır.

Oy pusulaları bağımsız adaylar bakımından da eşitsizlik yaratmaktadır. Adayların sadece isimlerin yazılması fotoğraf ya da amblem kullanamıyor olmaları okuma-yazma bilmeyen seçmenlerin bu adayları ayırt etmesini olanaksız kılmaktadır. Platform olarak 2011 yılından beri oy pusulasında bağımsız adayların fotoğraflarının yer almasını önermekteyiz.

Oy verme merkezlerindeki seçmen yönlendirme tabelaları görme engelli ve okuma-yazma bilmeyen seçmenlere uygun değildir. Her oy verme merkezinde seçmenleri sandıklara yön-

lendirmek üzere görevli bulundurulması gerekmektedir. Seçmen çoğunluğunun anadilinin farklı olduğu illerde bu hizmet bölgede konuşulan farklı dillerde de sunulmalıdır.

Kapalı Kurumlarda Seçim

Her seçimde cezaevleri, yaşlı ve engelli bakımevlerinde seçmenlerin oy kullanmasına ilişkin sorunlar yaşanmaktadır. Kamu kurumlarına bağlı yaşlı ve engelli bakımevlerinin bazılarında sandık kurulmakta, bazılarında kurulmamaktadır. Yine bu kurumlarda yaşamlarını sürdüren yurttaşların seçmen kayıtlarının güncellenmesi ve seçim günü aynı kurumda kalan bazı seçmenlerin kurum olanakları ile oy kullanma yerlerine taşınması, diğerlerinin ise oy verme yerlerine götürülmediği iddiaları kurumda kalanlar tarafından dile getirilmektedir.

Az sayıda seçmenin bulunduğu cezaevlerinde sandık kurulmakta, ancak bu sandıklarda seçmenler oylarını kullanmamaktadır. Çok az seçmenin olduğu cezaevlerinde sandık kurulması oy verme gizliliğinin daha baştan ihlali anlamına gelmektedir.⁴³

YSK az sayıda seçmenin bulunduğu sandıklar oluşturarak oy verme gizliliğini ihlal etmektedir. 1 veya 2 seçmenin bulunduğu sandıklarda sayım sonuçları seçmenlerin tercihlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Gözlemciler seçim günü Manisa E tipi Açık ve kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na gittiklerinde kendilerine oy verme ve sayım işlemlerinin bittiği söylenmiştir.

Seçim Günü

1 Kasım günü bağımsız gözlem çalışmasına katılan STÖ'lerin yönetici ve üyelerinden oluşan gezici gözlem ekipleri üç standart form ile OVY, oy verme işlemi ve oy sayım işlemlerini izlemiştir. Gözlemcilerimiz bazı OVY merkezlerinde engelleme ile karşılaşmıştır. 20 ilde gerçekleştirilen gözlem sonuçlarına ilişkin veriler seçim mevzuatının bazı maddelerinin ihlal edildiğini, illerde hatta bazı durumlarda aynı ildeki sandıklarda farklı uygulamalar yapıldığını ortaya koymaktadır.

İzlemenin kapsamı

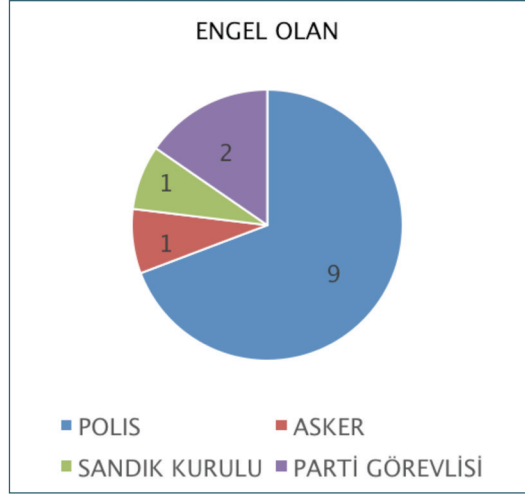
1 Kasım 2015 genel seçimlerinde gözlemcilerimiz tarafından 20 ilde 390 OVY ziyaret edilmiş ve 955 sandıkta oy verme işlemi, 19 ilde 255 sandıkta ise oy sayım işlemi izlenmiştir. Seçim günü, izleme için üç ayrı form kullanılmıştır. Birinci formda OVY'nin koşullarının değerlendirilmesine yönelik sorular sorulmuştur. Değerlendirmede OVY bilgileri ve izleme süreleri, kampanya materyali bulunup bulunmadığı, kampanya faaliyeti yapıp yapılmadığı, baskı ve korku ortamı olup olmadığı gibi OVY'deki genel duruma ilişkin sorular ile her seçimde önemli bir sorun olan OVY'nin engelli ve yaşlı seçmenlerin erişimine uygun olup olmadığına ilişkin bilgiler toplanmıştır.

43 Bknz. EK 5: Az Sayıda Seçmenin Bulunduğu Sandıklarda Oy Kullanma

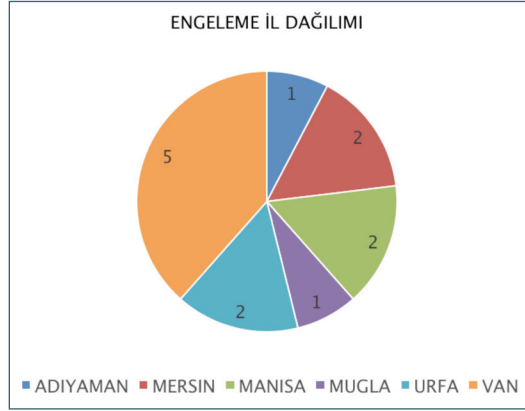
Gözlemin Engellenmesi

Ziyaret edilen 13 OVY'de Bağımsız gözlemcilerim engelleme ile karşılaşmış, 377 OVY'de ise gözlem yapılabilmektedir. Bağımsız gözlem engellemelerin 9'u polis, 1'i sandık kurulu, 1'i askeri görevli, 2'si ise parti görevlileri tarafından yapılmıştır.

ENGELLEME	SIKLIK	ORAN
EVET	13	3,3
HAYIR	377	96,7
TOPLAM	390	100,0

Gözlemcilerimize Van'da 5 merkezde, Manisa, Muğla ve Ş. Urfa'da 2, Adıyaman ve Mersin'de 1 merkezde engellenmiştir. Mersin Mezitli Belediye Ortaokulunda engelli kadın gözlemcimiz, bir siyasi partinin bina görevlileri tarafından bina dışına çıkarılmış ardından polislerce okul bahçesinden de çıkarılmıştır. Bu okulda oy sayımlarının izlenmesi de aynı grup ve görevli polisler tarafından engellenmiştir.

Gözlemciler formlara "Polis baskısı vardı. Gözlem yapmamız sandık başkanı tarafından

ENGELLENDİ", "Sandıklarda gözlem yapmam engellendi", "...'liler tarafından polise şikayet edildik, gözlem yaptığımız için ve polis bizi dışarıya attı", "Köy girişinde saldırıya uğradık. Köye girmemiz engellendi. Blok oy kullanıldığından endişe ediyoruz", "bağımsız seçim gözlemci olarak görev yaptığımız bu okulda üçüncü sandığa doğru giderken polis tarafından zorla dışarı çıkartıldık. Gerekçe YSK tarafından izin verilmemesi", "Sandık başkanı hiçbir soruma cevap vermeyeceğini söyledi", "... partisi ilçe seçim bürosundan 6-7 kişi okulda, bağımsız seçim gözlemcilerinin üzerine yürüdü. Seçimi izlememiz ENGELLENDİ" engellemelere ilişkin notlar düşmüştür

OVY Erişilebilirliği

Engelli ve yaşlı seçmenlerin sandıklara erişimi seçim gününde yaşanan temel problemlerden biridir. Her seçim öncesinde yetkililerin her türlü önlem alındı açıklamalarına rağmen seçim günü birçok engelli ve yaşlı seçmen sandıklara erişemediği için oy kullanamamaktadır.

ERİSİM RAMPA	SIKLIK	ORAN
EVET	162	41,5
HAYIR	213	54,6
TOPLAM	375	96,2
KAYIP	15	3,8
G. TOPLAM	390	100,0

Gözlemciler tarafın ziyaret edilen OVY'lerin 162'sinde bina girişinde rampa olduğu, 213 OVY'de rampa bulunmadığı tespit edilmiştir. Bina içlerinde asansör bulunan OVY sayısı ise sadece 27'dir.

Gözlemciler formlarda erişim sorunlarını “Engelli insanlar oylarını kullanırken zorluk çekti, şartlar uygun değildi.”, “Zemine yaşlı ve engelliler için sandık konmuştu. Ama kapının girişindeki yerdeki demir basamak gibi engel oluyordu.”, “Yaşlı ve engelliler için uygunsuz.”, “Asansör vardı. Ancak yerini belirtecek bir işaret olmadığı için ihtiyaç duyanlar kullanmadılar. Yerini belirten işaretlere ihtiyaç vardı.”, “Zemin katta engelliler için oy sandığı kurulmadığı için seçmenler oy kullanmakta zorlanmaktadırlar.” “Asansör yok engelliler için uygun değil”, “S. Ö 73 yaşında kalp hastasıymış 2 katta bulunan sandığına zorlukla çıkartıldı.”, “Engelliler oy kullanabilmek için 2. kata taşınarak çıkarılıyor. Geçen seçimde de aynı durum yaşanmıştı”, “Tekelekli sandalye kullanan seçmenler yukarı katlara çıkamıyor” vb. örneklerle ifade etmişlerdir.

Gözlemciler İzmir Bornova İlçesi Hilal Necmiye H. Ataberk Ortaokulu’nda M.Ö adlı yurttaşın üst katlarda bulunan 1386 no’lu sandığa erişemediği için oy kullanamadığını tespit etmiştir.

Tümüyle erişilebilir olan OVY sayısı sadece 26’dır. Erişilebilir olmayan OVY sayısı ise 210’dur.

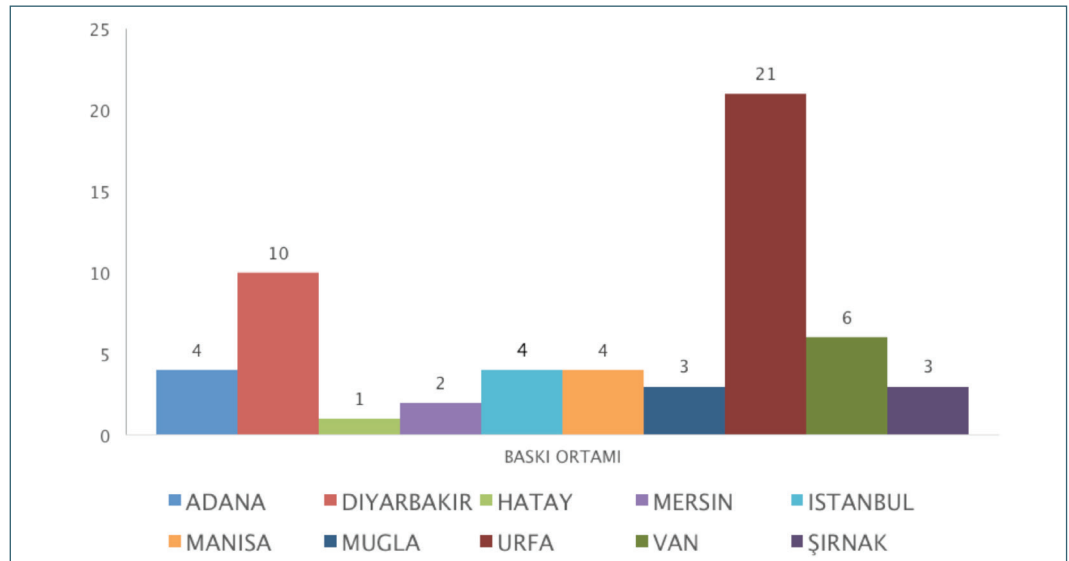
ERİŞİM ASANSÖR	SIKLIK	ORAN
EVET	27	6,9
HAYIR	333	85,4
TOPLAM	360	92,3
KAYIP	30	7,7
G. TOPLAM	390	100,0

ERİŞİM RAMPA	ERİŞİM ASANSÖR		TOPLAM
	EVET	HAYIR	
EVET	26	123	149
HAYIR	1	209	210
TOPLAM	27	332	359

Baskı Ortamı

Gözlem yapılan 58 OVY’de gözlemciler baskı ortamı oluştuğunu raporlamıştır. Baskı ortamı oluşan OVY’lerin illere göre dağılımı; Ş.Urfa 21, Diyarbakır 10, Van 6, Adana ve Manisa 4, Şırnak ve Muğla 3, Mersin 2 ve Hatay 1 olarak gerçekleşmiştir.

BASKI ORTAMI	SIKLIK	ORAN
EVET	58	14,9
HAYIR	303	77,7
TOPLAM	361	92,6
KAYIP	29	7,4
G. TOPLAM	390	100,0

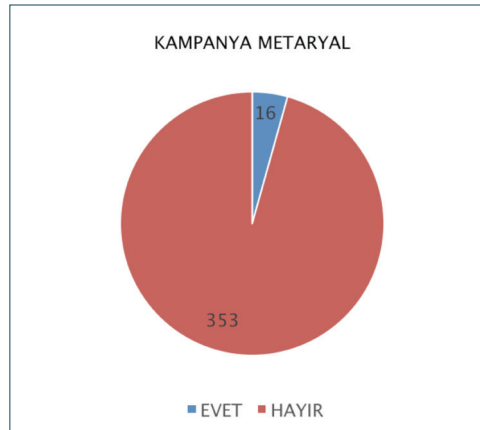

Gözlemciler baskı ortamına ilişkin durumu şu ifadelerle anlatmışlardır; “Polis sayısı çok fazlaydı, her yerdediler”, “Okula girişte ve koridorlarda yoğun bir şekilde polis vardı”, “Okulun bahçesinde bir otobüs çevik kuvvet polisi, bir zırhlı araç ve çok sayıda sivil polis mevcuttu”, “Okulun önünde plakasız zırhlı araçlar geziyordu”, “Kobra, akrep okulun bahçesinde bulunmaktaydı” “Sivil kıyafetli, uzun namlulu silahlarla (polis oldukları söyleniyor) sandık çevresinin içerisinde geziyor”, “Muhtar seçmen üzerinde baskı kuruyordu, ... müşahidi muhtar tarafından dövülerek okuldan atıldı”, “Bilinmeyen kişiler tarafından sandık kurulu üyesi darp edilmiş, sandık kurulu başkanına sözlü ve fiili müdahalede bulunulmuştur”, “Belediye başkanının adamları ve belediye meclis üyeleri baskı uyguluyordu”, “Köye girişte saldırı uğradık. Jandarma da oradaydı. Hakarete maruz kaldı”, “Polisler tarafından gözlem yapmamız engellendi. “Sandık alanına giremezsiniz, yalnızca koridorda gezebilirsiniz” dedi. Telefondaki çektiğimiz resimler polis tarafından elimizden alınarak silindi. Kimlik bilgilerimiz sorgulandı”

Kampanya Materyali/ Kampanya Faaliyeti

Gözlemcilerimiz toplam 16 OVY’de kampanya materyallerinin varlığını tespit etmiştir. Kampanya materyali tespit edilen OVY’lerin illere göre dağılımı Ş.Urfa 5, İstanbul 3, Adana, Van 2, Elazığ, Mersin, İzmir, Manisa 1 olarak raporlanmıştır.

Gözlemciler formlarda “Yerlerde küçük parti pulları vardı”, “... posteri asılı olduğu görüldü”, “... el broşürleri ve stickerları vardı”, “... milletvekili adayının adaylık broşürü bulunuyordu” vb. örneklerle yer vermiştir.

KAMPANYA MATERYAL	SIKLIK	ORAN
EVET	16	4,1
HAYIR	353	90,5
TOPLAM	369	94,6
KAYIP	21	5,4
G. TOPLAM	390	100,0

Gözlemciler 23 OVY’de ise seçmenleri yönlendirecek kampanya faaliyetlerinin varlığını raporlamıştır. İllere göre dağılım Ş.Urfa 9, Adana 5, Mersin 3, Manisa ve Van 2, Adıyaman ve Muğla 1 olarak bildirmiştir. Duruma ilişkin gözlemlerini formlarda şu şekilde paylaşmışlardır;

“...liler (yaklaşık20 kişi) gelen seçmenleri yönlendirmeye çalışıyorlardı”, “Belediye başkan yardımcısı gelen gidenle konuşuyordu”, “Parti görevlilerinin yönlendirmeleri vardı”, “Partilerin sandık kurulu üyeleri seçmenleri yönlendiriyordu”, “Muhtar oy pusulalarını kendi kapıda elden dağıtıyordu”

KAMPANYA FAALİYET	SIKLIK	ORAN
EVET	23	5,9
HAYIR	341	87,4
TOPLAM	364	93,3
KAYIP	26	6,7
G. TOPLAM	390	100,0

Oy Verme İşlemi Gözlemi

Bağımsız gözlemcilerimiz engelleme yapılmayan 377 OY'de bulunan 955 sandıkta gözlem yapmıştır. Oy verme işlemlerinin gözlemi formlarında; Sandık başkan ve üyelerinin cinsiyet dağılımı, sandık çevresinde yetkisiz kişilerin varlığı ve/veya herhangi bir müdahalenin olup olmadığı, seçimde uygulanması gereken yasal usullere uyulup uyulmadığı, resmi şikayetler, bedensel/görme engelli veya okuma-yazma bilmeyenler gibi özel usuller gerektiren seçmenler bakımından gerekli özel usullerin uygulanıp uygulanmadığı veya seçmenlere yönelik ayrımcılık gözlenip gözlenmediği gibi sorulara yer verilmiştir.

Sandık Kurullarında Cinsiyet Dağılımı

Sandık başkanın cinsiyeti sorusuna 914 formda cevap verilmiştir. Verilere göre gözlem yapılan sandıklardan 747 sandık başkanı erkek, 167 sandık başkanı ise kadındır. Gözlemlerde sandık kurulu üyelerinin cinsiyet dağılımına da bakılmıştır. Soruya cevap vermeyen gözlemci sayısı çok yüksek olmasına rağmen verilen cevaplardan ağırlık olarak sandıklarda 1-2 kadın üyenin yer aldığı gözlemlenmiştir. Gözlem yapılan sanıkların 189'unda hiç kadın üye yoktur.

S. BAŞKAN CİNSİYET	SIKLIK	ORAN
KADIN	167	17,5
ERKEK	747	78,2
Toplam	914	95,7
KAYIP	41	4,3
Toplam	955	100,0

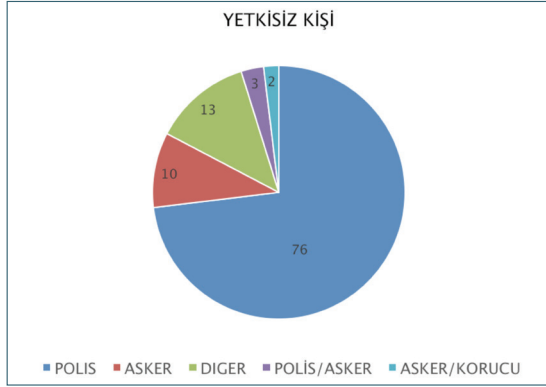
Sandık kurullarında erkek üye dağılımında ise 23 sandıkta ise tüm üyelerin erkek olduğu ve ağırlıklı olarak 4-5 üyenin erkek olduğu sandıklar görülmektedir. Üyelerin yarısından çoğunun erkek olduğu sandıklar gözlem yapılan sandıkların çoğunluğunu oluşturmaktadır.

KADIN ÜYE	SIKLIK	ORAN
0	189	19,8
1	306	32,0
2	212	22,2
3	84	8,8
4	42	4,4
5	4	0,4
6	3	0,3
7	1	0,1
Toplam	841	88,1
KAYIP	114	11,9
Toplam	955	100,0

ERKEK ÜYE	SIKLIK	ORAN
0	2	0,2
1	21	2,2
2	125	13,1
3	191	20,0
4	256	26,8
5	199	20,8
6	92	9,6
7	23	2,4
Toplam	909	95,2
KAYIP	46	4,8
Toplam	955	100,0

Oy Verme Alanında Yetkisiz Kişiler

Gözlem yapılan sanıkların 104'ünde sandık alanında yetkisiz kişilerin varlığı tespit edilmiştir. Soruya 269 formda cevap verilmemiştir. Tespitler genel olarak güvenlik güçlerinin (Asker, Polis) bulunduğu yönündedir. 13 formda ise güvenlik güçleri dışında yetkisiz kişilerin varlığı raporlanmıştır.

YETKİSİZ KİŞİ	SIKLIK	ORAN
YOK	582	60,9
POLİS	76	8,0
ASKER	10	1,0
DİĞER	13	1,4
POLİS/ASKER	3	0,3
ASKER/KORUCU	2	0,2
Toplam	686	71,8
Toplam	955	100,0

Gözlemcilerimizin tanıklıklarından örnekler;

“Sınıf içinde oy verme kabininin eşliğinde polis memuru bulunuyordu. Sandık başkanı tarafından bekletildiği bildirildi”, “Polis seçim çevresinde(sınıfta) oturuyordu”, “Sınıf ortamında polis bulunmaktaydı”, “Sivil kıyafetli, yaka kartı olmayan uzun namlulu silah taşıyan insanlar mevcuttu”, “Sandık alanında dolaşıyordu. Müdahale etmiyordu”, “Muhtar ve ...liler sandık başında bekliyordu”, “Oy kullanma salonunun içinde polis vardı”

Sandık alanında bulunan yetkisiz kişilerin sandık kuruluna müdahale etmesiyle ilgili tespitler ise şu şekildedir; “Köy muhtarı sandık görevlilerine sürekli müdahale ediyordu”, “Bilinmeyen kişiler tarafından sandık kurulu üyesi darp edilmiş, sandık kurulu başkanına sözlü ve fiili müdahalede bulunulmuştur. Kurul başkanının uyarıları dikkate alınmamıştır”

Eksik Materyaller ve Usûl İşlemleri

Oy verme işleminin izlenmesinde sandık alanında eksik materyaller ve seçmenlerin oy kullanırken gereken usûl işlemlerinin yerine getirilip getirilmediğine ilişkin olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Eksik materyaller arasında 1 sandıkta oy verme kabininin bulunmadığı 5'er sandıkta ise zarf ve oy pusulasının eksikliği rapor edilmiştir.

Gözlemci tanıklıkları; “Hemen hemen tüm sınıflarda zarf eksikliği vardı”, “1261 no.lu sandıkta kaşe kayboldu”, “Hemen hemen tüm sınıflarda zarf eksikliği vardı”

Gözlemciler 11 sandıkta seçmenlerin kimliklerine bakılmadığı durumlarla karşılaşmışlardır. Durum gözlem formlarında “Bir kişi kimliksiz oy kullandı. Daha sonra kimlik fotokopisiyle gelip imzasını attı”, “TC kimlik numarası yazılı olmayan sürücü belgesiyle bir seçmen oy kullanmıştır. Bir sandık kurulu üyesi itiraz etmiştir”, “Kimlik gösterilmeden oy kullanıyordu”, “Kimliksiz oy kullananlar da oldu”, “Bazı kişilerin başkanı tehdit ettiğini gördük. Gerekece olarak da başkanın kimliksiz oy kullandırmaması olduğu söylendi”, “Bazı kişiler tanıdık olduğu için kimliklerine bakılmıyor”, “Polisin görevli belgesi olmadığı halde oy kullanmaya çalışmasından dolayı şikayet edildi”, “... Milletvekili ... milletvekili kimliğini görmek isteyen sandık başkanına hakaret ederek önce kimlik vermek istemedi. Sonra bütün kimliklerini sandık başkanının yüzüne fırlatmış” gibi örneklerle raporlanmıştır.

EKSİK METARYAL	SIKLIK	ORAN
YOK	578	60,5
KABİN	1	0,1
OY PUSULASI	5	0,5
ZARF	5	0,5
DİĞER	1	0,1
Toplam	590	61,8
KAYIP	365	38,2
Toplam	955	100,0

KİMLİK İBRAZ	SIKLIK	ORAN
EVET	869	91,0
HAYIR	11	1,2
Toplam	880	92,1
KAYIP	75	7,9
Toplam	955	100,0

Seçmenlere Oy Kullanma Sürecinin Açıklanması

Seçmenlere nasıl oy kullanacaklarının anlatılması geçersiz oy sayısını doğrudan etkileyen faktörlerin en önemlisidir. Kanunen sandık başkanının oy verme işleminin nasıl olacağını seçmenlere açıklaması gerekmektedir. Gözlem yapılan sandıkların 216'sında sandık başkanlarının seçmenlere süreci açıklamadığı tespit edilmiştir. Soruya 110 formda cevap verilmemiştir.

SEÇMEN BİLGİLENDİRME	SIKLIK	ORAN
EVET	629	65,9
HAYIR	216	22,6
Toplam	845	88,5
KAYIP	110	11,5
Toplam	955	100,0

Oy Verme Gizliliği

Seçimlerde oy verme gizliliği açıkta oy kullanma, sandık kurulu başkan ve üyelerinin veya üçüncü kişilerin çeşitli sebeplerle seçmen ile birlikte oy verme kabinlerine girmesi yanında sandıkların oluşturulması aşamasında da ihlal edilebilmektedir. Gözlemlerde 26 gizlilik ihlali tespit edilmiştir.

OY VERME GİZLİLİĞİ	SIKLIK	ORAN
EVET	801	83,9
HAYIR	26	2,7
Toplam	827	86,6
KAYIP	128	13,4
Toplam	955	100,0

Gözlemcilerin bazı tanıklıkları şöyledir; “Aynı anda birden çok kişinin kabine girdiği gözlenmiştir”, “Oy verme kabine sivil vatandaşların girdiği gözlemlendi”, “Sandık Başkanının seçmenlerle birlikte oy verme kabine girdiği gözlemlenmiştir”, “Engelli olmamasına rağmen bazı seçmenlere sandık başkanı, yakını olanlara ise yakınları yardım etti”, “Engelli seçmen eşinin kabine girerek yardımcı olmasını istedi. Ancak sandık kurulu başkanı izin vermeyeceğini, isterse kendisinin yardımcı olabileceğini söyledi. Seçmen itiraz edince tek başına kabine girip oy kullandı”

Engelli seçmenlerin sandıklara erişemediği bazı durumlarda sandık kurulu üyeleri okul bahçesine inerek açık alanda oy kullandırmıştır. Kanunen yasak olan bu uygulamanın yapıyor olması sandık başkanlarına verilen eğitimlerin yetersizliğini de ortaya koymaktadır. Gözlemler şöyledir; “Bir hasta hastaneden izinli olarak oy kullanmaya getirildi. Sandık kurulu arabaya kadar gelerek oy kullandı. Zarfı hastanın oğlu sandık başkanıyla birlikte sandığa attı”, “engelliler için önlem alınmamıştı. Sandık görevlisi aşağıya indi, bu şekilde oy kullandırıldı”, “Hasta bir kişi geldi. Sandığa gelme olanağı olmadığı için başkan ve 4 üye hastanın yanına giderek oyu kullandırdılar”, “Dışarıda tekerlek sandalyeli bir hasta oğlu ile birlikte oy kullandı. başkan onlara refakat etti”, “Aynı zamanda engelli kadın sandığa getirilmeyip dışarıda, sandık başkanı yardımı ile oy kullandı”

Az seçmenli sandıkların varlığı da fiilen oy verme gizliliğini ortadan kaldırmaktadır. 2011 yılından beri yaptığımız tüm gözlemlerde az sayıda seçmenin bulunduğu sandıklarda seçmenlerin oylarını kullanmadıklarını göstermektedir. Bunun tek istisnası sandık kurulu görevlilerinin o sandık seçmenlerinden oluşmadığı durumdur.

Az Seçmenli Yerleşim Yeri Sandıkları⁴⁴

İL ADI	İLÇE ADI	MAHALLE/KÖY	SANDIK NO	SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI
BİNGÖL	GENÇ	DİKPINAR KÖYÜ	1061	3	0
BİNGÖL	YAYLADERE	BOĞAZKÖY	1012	3	0
BİNGÖL	YAYLADERE	GÖKÇEDAL KÖYÜ	1018	6	0
BİNGÖL	YAYLADERE	KIRKÖY	1022	3	0
BİTLİS	BİTLİS MERKEZ	AĞAÇPINAR KÖYÜ	1099	5	0
BİTLİS	BİTLİS MERKEZ	CEVİZDALI KÖYÜ	1115	8	0
BİTLİS	BİTLİS MERKEZ	KAYALIBAĞ KÖYÜ	1141	2	0
BİTLİS	BİTLİS MERKEZ	ÜÇEVLER KÖYÜ	1160	7	0
ÇANAKKALE	ÇAN	KAZABAT KÖYÜ	1121	6	0
DİYARBAKIR	ÇÜNGÜŞ	YENİCE MAH.	1043	5	0
ELAZIĞ	KARAKOÇAN	PAŞAYAYLASI KÖYÜ	1104	1	0
HAKKARİ	MERKEZ	YONCALI KÖYÜ	1161	3	0
İZMİR	KONAK-1	NAMAZGAH MAH.	1366	4	0
İZMİR	KONAK-2	İMARİYE MAH.	2149	5	0
MANİSA	SALİHLİ	AKÇAKÖY MAH.	1007	6	0
MARDİN	DARGEÇİT	ORMANIÇI MAH.	1041	2	0
MARDİN	DARGEÇİT	YANILMAZ MAH.	1066	1	0
MARDİN	NUSAYBİN	TEKAĞAÇ MAH.	1161	2	0
SIİRT	KURTALAN	EKİNLİ KÖYÜ	1087	4	0
TUNCELİ	HOZAT	KOZLUCA KÖYÜ	1030	2	0
TUNCELİ	OVACIK	KARATAŞ KÖYÜ	1041	1	0
TUNCELİ	PÜLÜMÜR	AĞAŞENLİK KÖYÜ	1007	7	0
TUNCELİ	PÜLÜMÜR	GÖCENEK KÖYÜ	1026	5	0
TUNCELİ	PÜLÜMÜR	NOHUTLU KÖYÜ	1044	7	0

⁴⁴ Bu tablo YSK web sitesinde yer alan 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sandık Sonuçları Taranarak Oluşturulmuştur.

Aynı durum az seçmenin bulunduğu cezaevlerindeki sandıklarda da gözlenmektedir.

Cezaevleri Sandıkları⁴⁵

İL ADI	İLÇE ADI	CEZAEVİ ADI	SANDIK NO	SEÇMEN SAYISI	OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI
ADIYAMAN	KAHTA	KAHTA KAPALI CEZA VE İNFAZ KURUMU	9900	1	0
DENİZLİ	BOZKURT	T.C.DENİZLİ-BOZKURT KADIN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	9900	4	0
İZMİR	TORBALI	TORBALI CEZA VE TUTUK EVİ	9900	14	0
İZMİR	KINIK	KINIK KAPALI CEZAEVİ	9900	2	0
İZMİR	TİRE	TİRE CEZAEVİ İNFAZ KORUMA BAŞ MEMURLUĞU	9900	2	0
ANKARA	GÜDÜL	GÜDÜL K1 TİPİ KAPALI CEZAEVİ İNFAZ KORUMA	9900	2	0
KAYSERİ	PINARBAŞI	PINARBAŞI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU MÜDÜRLÜĞÜ	9900	4	0
KAYSERİ	TOMARZA	TOMARZA KAPALI CEZAEVİ	9900	1	0
KAYSERİ	YAHYALI	YAHYALI KAPALI CEZA VE TUTUKEVİ	9900	1	0
MANİSA	KULA	MANİSA KULA K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	9900	3	0
MANİSA	SELENDİ	MANİSA SELENDİ K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	9900	2	0
TEKİRDAĞ	SARAY	SARAY KAPALI CEZAEVİ	9900	1	0
TRABZON	ARAKLI	ARAKLI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU MÜD.	9900	5	0

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere çok az sayıda seçmenin bulunduğu sandıklarda seçmenler oy kullanmamaktadır. Kaldı ki 1-2 seçmenin bulunduğu sandıklarda oy sayım sonucu seçmenin hangi partiye oy verdiği anlaşılacaktır. Bu durum daha sandıklar oluşturulurken oy verme gizliliğinin YSK eliyle ihlal edilmesidir.

1 Kasım seçimlerinde toplu oy kullanma ve başkası yerine oy kullanma vakaları da gözlemciler tarafından rapor edilmiştir. “Oy kullanmaya gelen birinin adının karşısında imza vardı, biri onun yerine oy kullanmıştı”, “Başkası yerine atılan imzadan dolayı oy kullanamama”, “Muhhtar aşiret olduklarını kadınların sandığa oy için gelmeyeceklerini söylüyor, kadınların yerine kendisi oy kullanıyordu”, “Eşinin adına imza atıldı, müdahale edildi, daha sonraki oy kullanımında her insan kendi adına oy kullandı”, “Zihinsel engelli seçmene annesi eşlik etti”, “Yürümekte zorluk çeken bir seçmenle beraber kabine giren oğlu seçmeni yönlendirmiştir. sandık kurulu görevlisi bunun üzerine resmi şikayette bulunmuştur”, “Sandık çevresine 10:00’da ulaşıldı ve oyların 111’inin kullanıldığı gözlemlendi. İmzaların benzer olduğu da gözlemlendi”, “Toplu oy kullanımı yapıldı”, “Bizimde bulunduğumuz sırada açık olarak toplu oy kullanıldı”, “Açık oylama yapıldı ve saat 10 civarı tüm oylama işlemi bitmişti”

Sandık sonuçları üzerinde yaptığımız incelemede Türkiye genelinde en az 447 sandıkta kullanılan geçerli oyların tümünün aynı partilere verildiği tespit edilmiştir. Tüm oyların aynı partilere verildiği sandıklarda toplam 44857 kullanılmış sadece 218 geçersiz oy çıkmıştır. 447 sandığın 320’sinde hiç geçersiz oy yoktur. Tüm oyların aynı parti ya da adaylara verilmesi ve geçersiz oy olmaması durumu toplu oy kullanıldığı şüphesi doğurmaktadır.

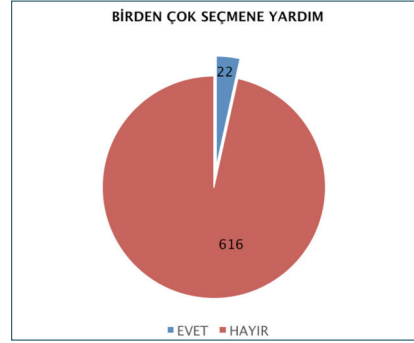
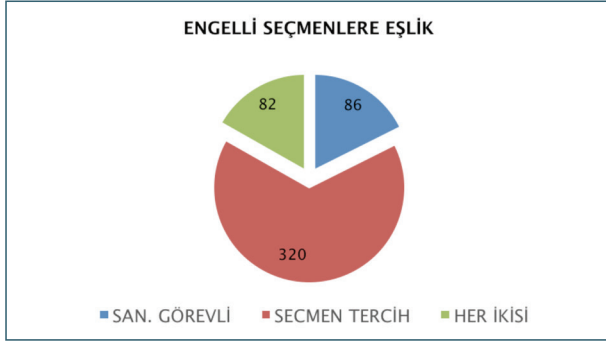
45 Bu tablo YSK web sitesinde yer alan 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sandık Sonuçları Taranarak Oluşturulmuştur.

Engelli Seçmenlere Oy Kullanırken Eşlik Edenler

Sandık kurulu başkan veya üyelerinin seçmenlerle oy verme kabinine girmesi kanunen yasaklanmıştır. Bu duruma rağmen gözlemcilerin bu soruya cevap verdiği 488 formdan 86'sında sandık kurulu başkan veya üyelerinin engelli seçmenlerle birlikte oy verme kabinine girdiğini göstermektedir. Bu rakama 82 sandıkta tespit edilen bazı durumlarda seçmenin tercih ettiği kişilerin bazı durumlarda ise sandık görevlilerinin eşlik etmesi eklendiğinde kanuni yasağın yüksek oranda ihlal ettiği görülmektedir.

ENGELLİ SEÇMENLERE EŞLİK	SIKLIK	ORAN
SAN. KRL. GÖREVLİ	86	9,0
SEÇMEN TERCİHİ	320	33,5
HER İKİSİ	82	8,6
Toplam	488	51,1
KAYIP	467	48,9
Toplam	955	100,0

Gözlemciler 638 formda aynı kişinin birden fazla seçmene yardımcı olması ile ilgili soruya cevap vermiştir. Gözlemciler sandıklardan 22'sinde aynı kişinin birden çok seçmene yardım ettiğini tespit etmiştir. Bu durum kanunlara aykırıdır.

Oy Kullanmasına İzin Verilmeyen Seçmenler ve Nedenleri

Oy verme işlemi izlemesinde 28 seçmenin kayıtlı olduğu sandıklarda oy kullanmasına izin verilmediği tespit edilmiştir. Bu durumun 5'nin nedeni gözlemci tarafından tespit edilememiştir (ilgili seçmen ya da sandık kurulu gözlemciye bilgi vermemiştir). 6 kişinin seçmen listesinde isminin olmaması, 8 kişinin geçerli bir kimlik kartının olmaması, 9 kişinin ise seçmen kaydı olmaması, başka bir sandıkta görevli olması ya da seçmen listesinin adının karşısına imzalı olması (oy kullanmış görünüyor olması) nedeniyle oy kullanması olanaklı olmamıştır. Başka sandıkta görevli olanların, görevli oldukları sandıklarda oy kullanıp kullanmadığı tespit edilmemiştir.

OY VERME RET	SIKLIK	ORAN
EVET	28	2,9
HAYIR	751	78,6
Toplam	779	81,6
KAYIP	176	18,4
Toplam	955	100,0

RET NEDEN	SIKLIK	ORAN
KAYDI YOK	6	0,6
GECERSİZ KİMLİK	8	0,8
DİĞER	9	0,9
Toplam	23	2,4
KAYIP	932	97,6
Toplam	955	100,0

Gözlem formlarında şu açıklamalar yer almıştır; “Fotokopi kimlikle gelen bir seçmenin oy kullanmasına izin verilmedi”, “Kimliği kaybeden bir seçmen oy kullanamayıp kimlik belgesini edinebileceği yetkili yerlere yönlendirildi”, “Kimliğinde fotoğrafı olmayan bir seçmene oy kullanılmadı”, “Ehliyetiyle gelen seçmen TC kimlik numarası yazılı olmadığı için oy kullanamadı”, “Seçmenin yanında kimliği yoktu”, “Yanında evlilik cüzdanı olan biri kimliği yanında olmadığı için oy kullanamadı”

Oy Kullanırken Ayrımcılığa Uğrayan Seçmenler

Standartlar gereğince oy verme yerlerinin engelliler ve yaşlı seçmenler için erişilebilir olmaması ve seçim materyallerinin Türkçe bilmeyen seçmenler bakımından yarattığı durum ayrımcılık oluşturmaktadır. Gözlem yapılan 748 sandıkta engelli seçmenler, 3 sandıkta yaşlı seçmenler, 1 sandıkta Türkçe bilmeyen seçmenler için ayrımcılık gözlemlenmiştir. Yine 3 sandıkta hem engellilik hem etnik köken temelinde 3 sandıkta engellilik ve yaş temelinde ayrımcılık tespit edilmiştir.

AYRIMCILIK	SIKLIK	ORAN
ENGELLİLİK	748	78,3
YAŞ	3	0,3
ANADİL	1	0,1
ENGELLİLİK/ETNİK KÖKEN	3	0,3
ENGELLİLİK/YAŞ	3	0,3
Toplam	758	79,4
KAYIP	197	20,6
Toplam	955	100,0

Engellilik ve yaş temelinde ayrımcılık gözlemlerinin sandığın bulunduğu alanın erişilebilirlik koşulları, anadil ve etnik köken ayrımcılığı tespitlerinin ise Türkçe bilmeyen seçmenlerin yaşadığı olumsuzlukları göstermektedir.

Gözlem yapılan 375 sandıkta engelli seçmenler ve Türkçe bilmeyen seçmenler için ayrımcılık tespit edilmiştir.

Oy Sayım Süreci İzlemesi

1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimleri’nde Türkiye genelindeki 19 ilde 255 sandıkta oy sayım işlemi izlenmiştir. Oy sayımının izlenmesinde gözlemciler sandıkların kapanma anından başlayarak oy sayım sürecinin usulüne uygun olup olmadığı ile ilgili gözlemlerini ifade etmişlerdir. 298 sayılı STHVSKHK’nın 95 maddesi gereğince hazır bulunan herkesin oy sayımlarını izleme hakkı bulunmaktadır.

Seçim günü sabah saatlerinde bir çok sandıkta, sandık başkanlarının sandık kurulu üyelerine Sandık Sonuç Tutanağı’nı boş olarak imzalattıklarına ilişkin bilgiler gelmiştir. Platform üyesi İnsan Hakları Derneği tarafından konu yazılı olarak YSK’ya iletilmiştir. Gözlemcilerin bu duruma ilişkin tanıklıkları; “Bazı sandıklarda vakit kazanmak amacıyla oy tutanaklarının önceden imzalandığı gözlemlendi”, “Bir sandıkta oy sayımı yapılmadan önce 15 adet boş kağıt imzalandı. Tutanakların yazımının çabuk bitirilmesi amacıyla önceden imzalandığı söylendi”, “Boş tutanaklar önceden sandık kuruluna imzalandı”.

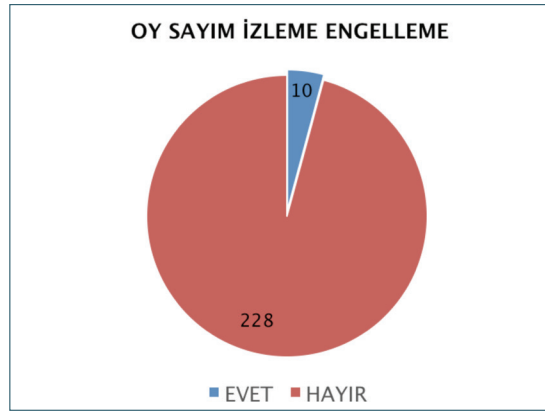
Gözlemciler ve Yurttaşlara Engelleme

Kanunlardaki açık sayım hükmüne rağmen gerek bağımsız gözlemcilerin gerekse yurttaşların sayımları izlemesine bazı sandıklarda engel olunmuştur. Gözlemcilerin 10 sandıkta yurttaşların ise 16 sandıkta sayımları izlemesi engellenmiştir. Gözlemciler 2 sandıkta polis, 1 sandıkta asker, 2 sandıkta muhtar, 5 sandıkta ise görevi tespit edilemeyen kişiler tarafından engellenmiştir.

Gözlemci notları; “Oy sayım işlemi ...’li müşahit tarafından gözlemci engellenmeye çalışıldığı için sayım 15 dakika geç başladı. Sandık kurulu ve üyeler izin vermesine karşın ... partili, gözlemciyi tehdit etti”, “Muhtar tarafından okul dışına çıkarıldık. Gözlemciler tehdit edilip okula sokulmamıştır”, “Sandık çevresindeki kişilerin tutumları nedeniyle oy sayımı izlenemedi”, “Ortamın gergin olması nedeniyle oy sayımı izlenemedi”, “Oyumuzu kullandığımız sandık dışında gözlemcilik yapamayacağımız belirtildi. Gözlemci olarak değil, vatandaş sıfatıyla gözlem yapabildik”, “Gözlemci okula alınmadı”.

GÖZLEMCİ ENGELLEME	SIKLIK	ORAN
EVET	10	3,9
HAYIR	228	89,4
Toplam	238	93,3
Kayıp	17	6,7
Gn. TOPLAM	255	100,0

ENGEL OLAN	SIKLIK	ORAN
POLIS	2	0,8
ASKER	1	0,4
MUHTAR	2	0,8
GÖREVİ TES EDİL	5	0,8
Toplam	10	3,9
Kayıp	245	97,3
Gn. TOPLAM	255	100,0

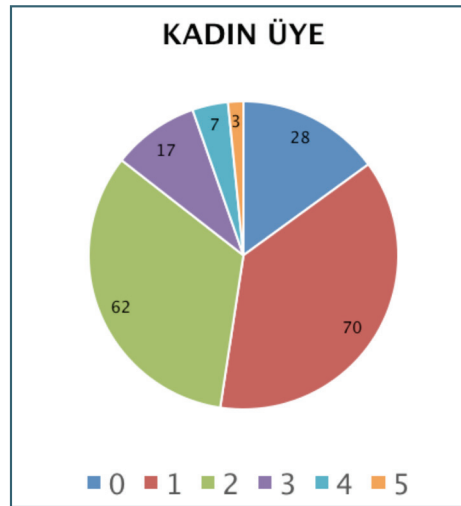
rıldık. Gözlemciler tehdit edilip okula sokulmamıştır”, “Sandık çevresindeki kişilerin tutumları nedeniyle oy sayımı izlenemedi”, “Ortamın gergin olması nedeniyle oy sayımı izlenemedi”, “Oyumuzu kullandığımız sandık dışında gözlemcilik yapamayacağımız belirtildi. Gözlemci olarak değil, vatandaş sıfatıyla gözlem yapabildik”, “Gözlemci okula alınmadı”.

Sandık Kurulu Cinsiyet Dağılımı

Sayımların izlendiği sandıklarda sandık kurulu başkanı ve üyelerinin cinsiyet verilerine bakılmıştır. Soruya 230 gözlemci cevap vermiştir. Sandık başkanlarının 34’nün kadın, 196’sının ise erkek olduğu tespit edilmiştir.

Sandık kurulu kadın üyelerin sayısı ise aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Sandık kurullarında 70

BAŞKAN CİNSİYET	BAŞKAN CİNSİYET	ORAN
KADIN	34	13,3
ERKEK	196	76,9
Toplam	230	90,2
Kayıp	25	9,8
Gn. TOPLAM	255	100,0

sandıkta 1, 622 sandıkta 2, 3 sandıkta 5, 7 sandıkta ise 4 kadın üyenin bulunduğu tespit edilmiştir.

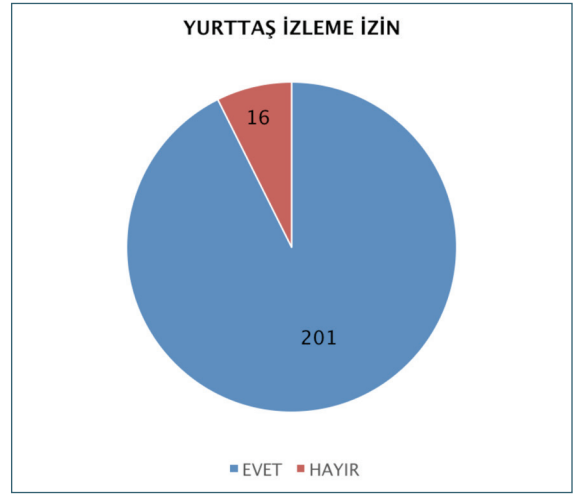
Sayım Sürecinin Şeffaflığı

298 sayılı STHVSKHK'nın 95 maddesi gereğince oy sayımlarını izlemek her seçmenin yasal hakkıdır. Sayım açık, hazır bulunanların işlemleri takip edebilecekleri bir şekilde yapılmak zorundadır. Sayım gözlem formunda, gözlemci ve seçmenlerin sayımı izlemesine engel olunup olunmadığı sorularına verilen cevaplar az yerde de olsa yasanın çiğnendiğini göstermektedir. Seçmenlerin oy sayımı izlemesine izin verilmeyen illerin başında Van (7) gelmektedir.

Kanundaki açık hükme rağmen bazı sandıklarda sayımları yurttaşların izlemesine de izin verilmemiştir.

Gözlemciler bu konuda şu bilgileri not almışlardır; “Mezitli M. Develi Ortaokulunda sandıklar kapandıktan sonra binanın giriş kapısı okul müdürü ve polis tarafından kapatılarak seçmenlerin sayımları izlemesi engellenmiştir”, “Ticaret Lisesinde saat 17:00 de polis anons yaparak herkesin dışarı çıkmasını istedi ve hiç kimsenin içeri girmesine izin verilmedi”, “1016 ve 1003 nolu sandıklarda oy sayılırken görevliler derslik girişlerini tahta sandalyelerle tamamen kapatmış, vatandaşların oy sayımını izlemelerine izin vermemiştir.”

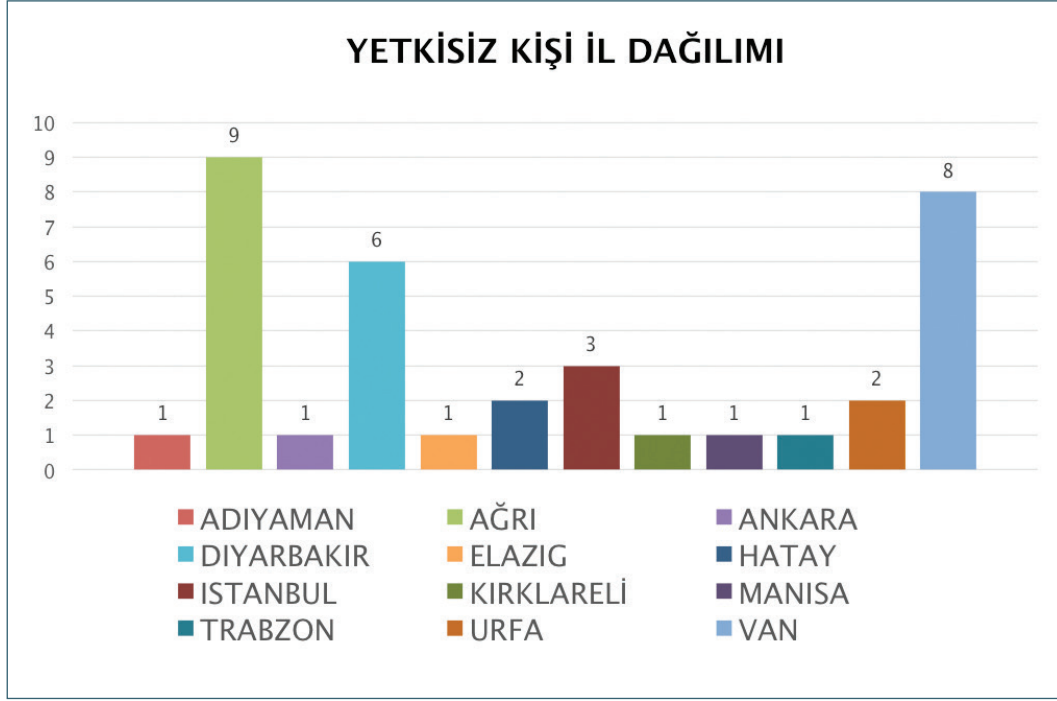
YURTTAŞ İZLEME İZİN	SIKLIK	ORAN
EVET	201	78,8
HAYIR	16	6,3
Toplam	217	85,1
Kayıp	38	14,9
Gn. TOPLAM	255	100,0

Oy Sayım Alanında Yetkisiz Kişiler

İzleme yapılan sandıkların 36'sında sayım alanında yetkisiz kişilerin bulunduğu, 31 sandıkta polislerin 5 sandıkta ise yetkisiz sivil kişilerin bulunduğu rapor edilmiştir. En çok yetkisiz kişi bulunan sandıklar Ağrı (9), Van (8) ve Diyarbakır (6) olmuştur. Yetkisiz kişilerin sandık kuruluna müdahalesi ile ilgili bir gözlem mevcuttur; “Kolunda uzun namlulu silahı bulunan sakallı orta boylu zayıf 40-45 yaşlarında bir polis kapıda durarak sayım esnasında sayıma sözle müdahale edip, tehdit etti”

YETKİSİZ KİŞİLER	SIKLIK	ORAN
YOK	155	60,8
POLIS	31	12,2
DiĞER	5	2,0
Toplam	191	74,9
Kayıp	64	25,1
Gn. TOPLAM	255	100,0

Sayımda Usul Hataları

Gözlem yapılan sandıkların sadece 4'ünde görevliler tarafında usul hatası yapıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen usul hatalarının ikisi geçersiz sayılan oylarla ilgilidir. Gözlemcilerin tanıklıkları şu şekildedir; “1086 no.lu sandıkta ... oyu kutuyu taşıdığı gerekçesiyle geçersiz sayılmış ancak aynı durumdaki oyu sandık üyelerince kabul edilmiştir”, “Pusulada gereken yere mühür basılmadığı halde oy kabul edildi”

Oy pusulalarının tüm müşahitler tarafında incelenebilmesine ilişkin veriler şöyledir. Gözlemci durumu şöyle ifade etmiştir; “Pusulaları müşahitler net bir şekilde göremedi”

Gözlemcilerin oy sayımları izledikleri sandıklarda üç resmi şikayet yapılmıştır. Bir gözlemci durumu “Geçersiz sayılan oyun geçerli sayılması için şikayette bulunuldu” şeklinde not almıştır.

USUL HATASI	SIKLIK	ORAN
EVET	4	1,6
HAYIR	196	76,9
Toplam	200	78,4
Kayıp	55	21,6
Gn. TOPLAM	255	100,0

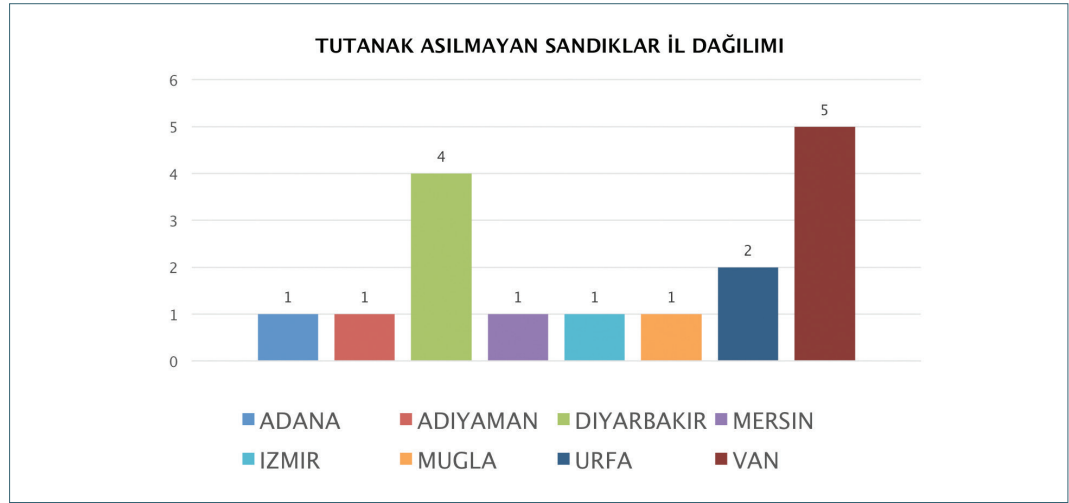
PUSULA İNCELEYEBİLME	SIKLIK	ORAN
EVET	212	83,1
HAYIR	1	0,4
Toplam	213	83,5
KAYIP	42	16,5
Gn. TOPLAM	255	100,0

RESMİ ŞİKAYET	RESMİ ŞİKAYET	ORAN
EVET	3	1,2
HAYIR	185	72,5
BİLMİYOR	12	4,7
Toplam	200	78,4
Kayıp	55	21,6
Gn. TOPLAM	255	100,0

Tutanak Kopyasının Asılması

Gözlemciler tarafından 8 ilde (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Mersin, Muğla, İzmir, Şanlıurfa, Van) toplam 16 sandıkta sayım sonrasında tutanak kopyalarının asılmadığı tespit edilmiştir. Tutanak kopyalarının asılmadığı sandıkların illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

TUTANAK KOPYASI ASILMASI	SIKLIK	ORAN
EVET	133	52,2
HAYIR	16	6,3
BİLMİYORUM	30	11,8
Toplam	179	70,2
Kayıp	76	29,8
Toplam	255	100,0

İtirazlar ve Seçim Sonuçları

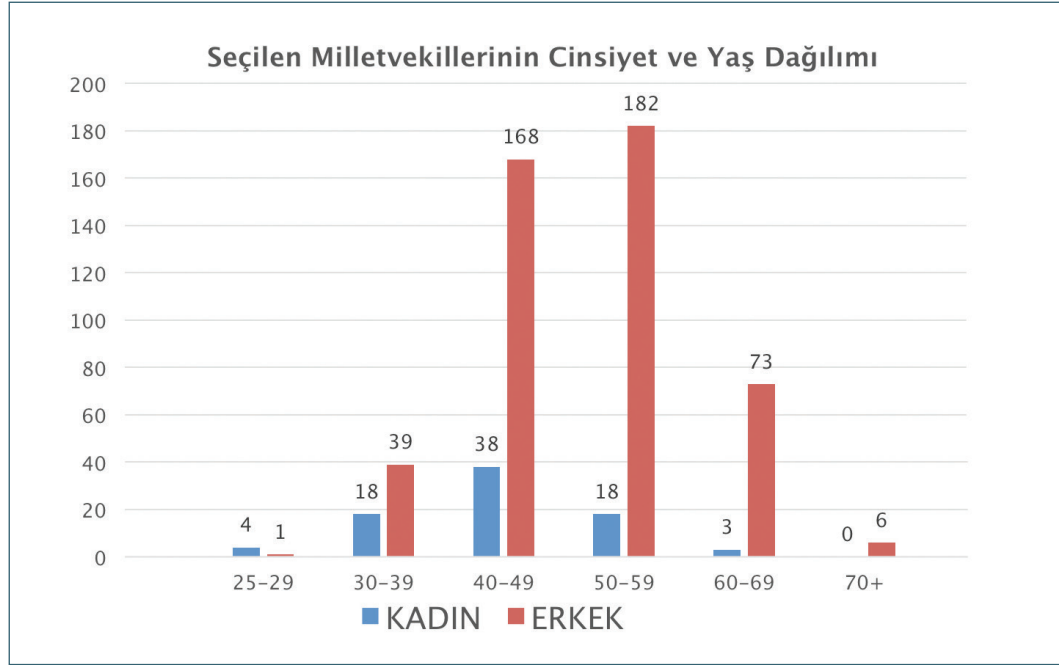
Oy sayımlarının tamamlanması ve geçici sonuçların açıklanması ile siyasi partiler ve bağımsız adaylar tarafından ilçe ve il seçim kurullarına çok sayıda itiraz yapılmıştır. YSK tarafından itirazlara ilişkin veriler açıklanmadığı için itirazların tespiti medya organlarına yansıyan haberler üzerinden yapılmıştır. Ulaşabildiğimiz verilere göre seçim sonuçlarına 25 farklı ilde toplam 35 itiraz yapılmıştır.⁴⁶ Seçim kurullarına yapılan bir çok itirazın medya organlarına yansımadağı düşünüldüğünde resmi itirazların sayısının çok daha fazla olduğu tahmin edilebilir. İl Seçim Kurulları'nda karara bağlanan itirazların 28 tanesi YSK'ya taşınmış, YSK bunların ikisini kabul etmiş diğerlerini ise reddetmiştir. HDP, seçim sürecinin serbest ve adil olmadığı gerekçesiyle seçimlerin ülke çapında geçersiz sayılması için 15 Kasım'da YSK'na başvurmuştur. YSK bu başvuruyu 17.11.2015 tarih 2015/2392 sayılı kararı ile reddetmiştir. HDP konuyu Anayasa Mahkemesine götürmüştür.

YSK, 1 Kasım Milletvekili Genel Seçimleri'nin kesin sonuçlarını 11.11.2015 tarihinde açıklamıştır. Sonuçlar ve seçime katılım oranı şöyledir;

YURT İÇİ, YURT DIŞI VE GÜMRÜK SANDIKLARI DAHİL MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ SONUCU	
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	56.949.009
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	48.537.695
GEÇERLİ OY SAYISI	47.840.231
GEÇERSİZ OY SAYISI	697.464
SEÇİME KATILMA ORANI	85,23%

⁴⁶ Bknz. Ek 5

YSK tarafından açıklanan sonuçlara göre dört siyasi parti seçim barajını geçerek meclise girmiştir. Partilerin kazandığı milletvekili sayısı ise AKP 317, CHP 134, HDP 59 ve MHP 40 olarak gerçekleşmiştir. Seçilen milletvekillerinin 469'u erkek, 81'i kadındır.⁴⁷ Milletvekillerinin yaş ve cinsiyet dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir;

1 Kasım'da Bartın Merkez ilçede yaşanan ve yargıya taşınan bir örnek; zihinsel engellilerin seçmen kaydı, sandık başkanlarının eğitimi, başkası yerine oy kullanma ve itiraz süreci hakkında fikir vermektedir. Olay şöyle gelişmiştir; D.A zihinsel engellidir, A. A mahkeme tarafından atanmış vasisidir. Vasisi bulunmasına rağmen D.A'nın seçmen kütüğünde kaydı vardır. 1 Kasım günü A.A hem kendi oyunu hem de vasisi olduğu D.A'nın oyunu kullanır, oy kullanırken D.A yanında değildir. Bir sandık görevlisi bu duruma itiraz eder. İtiraz reddedilir. İlgili görevli Bartın Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunur. Açılan soruşturmada tarafların ifadeleri alındı. Sandık Kurulu Başkanı Hamza Bayraktar, "Şahsın elinde vasi kararını görünce oy kullanmasına izin verdim. Bizzat kısıtlının bulunması gerektiğini düşünmedim. Kasten böyle bir işlemi yaptırmadım" dedi. Sandık Kurulu Üyesi Buse Dadaylı da "Ortalık kalabalıklaştınca Aydın Azaklı hem kendi adına hem de vasisi olduğu kişi adına oy kullanmış, oy kullandıktan sonra itiraz geldi. Oy pusulasını ben vermedim, kimin verdiğini hatırlamıyorum" diye konuştu.

Cumhuriyet Savcısı Fatih Şimşek tarafından verilen kararda, "YSK'nin 135 sayılı genelgesinin 32. maddesinde engellilerin sandık alanında bulunan akrabalarından birinin, arkabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabileceklerinin belirtildiği, şüpheli Aydın Azaklı'nın da vasisi olarak atandığı ve rapordan da kronik zihinsel rahatsızlığı olduğu anlaşılan seçmen listesinde yer alan Dursun Azaklı adına oy kullandığı, tek eksiğin Dursun Azaklı'nın yanında olmaması olduğu, rapor incelendiğinde Dursun Azaklı yanında olsa bile özrü itibarıyla oyu kullanmasının mümkün olmadığı, onun yerine Aydın Azaklı'nın oy kullanacağı, bu usuli eksikliğin suç unsuru oluşturmadığından kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildi"⁴⁸

47 7 Haziran seçimlerinde meclise seçilen kadın milletvekili sayısı 97'dir.

48 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/461857/1_Kasim_secimlerinde_sahte_oy_skandal..._Savci_gormez-den_geldi.html

Tespitlerimiz;

Seçmen kütükleri ile ilgili tespitler:

- Adrese dayalı seçmen kütüğü evsizleri, sığınma evlerinde ikamet eden kadınları, mevsimlik olarak ikamet ettikleri il dışında tarım, inşaat ve turizm sektöründe çalışanları, kentsel dönüşüm uygulamaları nedeniyle evsiz kalanları, seçme haklarını ortadan kaldırmaktadır,
- Seçmen kütüklerinin kesinleşmesinden sonra zorunlu nedenlerle yer değiştirmek durumunda kalan kişiler için yeni yerleşim yerlerinde oy kullanabilme olanağı yaratılamamaktadır,
- Seçmen kütüklerinin askıya çıkarıldığı muhtarlık binalarının büyük çoğunluğu engellilerin ve hareket güçlüğü olan yaşlıların erişimine uygun değildir,
- Seçmen kütüklerinin hem yazılı olarak hem de internet üzerinden askıya çıkarılması yöntemleri; okuma-yazma bilmeyen ve görme engelli seçmenlerin kütükleri kontrol etmelerini olanaksız kılmaktadır. YSK web sitesi görme engellilerin erişimine uygun değildir,
- Seçmen Kütüklerine kayıt ve itiraz ile ilgili prosedürler ve duyurulma yolları tüm seçmenlerin okuma yazma ve Türkçe bildiği varsayımı ile belirlenmektedir,
- Yanlış uygulamalarla seçmen kütüklerinden düşürülen yurttaşlar mevcuttur.

Seçmen eğitimi ile ilgili tespitler;

- Seçmen eğitimi için üretilen basılı materyaller okuma yazma bilmeyen, Türkçe bilmeyen ve görme engelli seçmenler için uygun değildir,
- Seçmen eğitimi için üretilen görsel/sesli materyaller görme ve işitme engelliler ile Türkçe bilmeyen seçmenler için uygun değildir,

Seçim sürecinde kullanılan materyallerle ilgili tespitler;

- Seçmen Bilgi Kağıtları görme engelli ve okuma yazma bilmeyen seçmenler için uygun değildir,
- Seçmen Bilgi Kağıdı her seçmenin adresine ulaştırılamamaktadır,
- Oy verme yerlerinde kullanılan, seçmen yönlendirme levhaları görme engelliler ve okuma yazma bilmeyenler için uygun değildir,
- Oy pusulaları görme engelli ve okuma yazma bilmeyen seçmenlerin bağımsız olarak oy kullanabilmelerini olanaksız kılmaktadır,
- Oy pusulalarının tasarımı, siyasi partiler ile bağımsız adaylar arasında eşitsizlik yaratmaktadır,
- Oy pusulalarının tasarımı, bağımsız adaylara oy verecek okuma-yazma bilmeyen seçmenleri dezavantajlı kılmaktadır,

- Oy verme kabinlerine asılan levhalar okuma yazma bilmeyen seçmenler ile görme engelli seçmenlere uygun değildir,

Sandık kurulları ile ilgili tespitler;

- Sandık Kurulu üyelerinin belirlenmesinde dezavantajlı seçmen gruplarının temsili dikkate alınmamaktadır,
- Sandık Kurulu Başkanın seçilmesine ilişkin olarak 298 sayılı yasada belirlenen kriterler objektif değildir,
- Mevcut müşahitlik sistemi büyük partilere avantaj sağlamaktadır,
- İradesi dışında sandık kurulu üyesi veya müşahit yazılan seçmenler bulunmaktadır,
- Sandık kurulu başkan ve üyeleri yaşlı, engelli ve okuma yazma bilmeyen seçmenlerin oy kullanmasına yardımcı olmak için 298 sayılı STHVSKHK ve YSK'nın örnek genelgesine aykırı bir biçimde seçmenlerle oy verme yerlerine girmiştir.

Önerilerimiz;

- Temsil adaletinin sağlanması, siyasal hayatın ve meclisin çoğulcu bir yapıya kavuşması için 2839 sayılı MVSK'nın 33. maddesi değiştirilerek %10 seçim barajı kaldırılmadığı,
- Anayasa'nın 76. maddesi değiştirilerek seçilme yaşı 25'ten 18'e düşürülmelidir,
- YSK kararlarının yargı denetimine açılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır,
- 298 sayılı STHVSKHK'nın 7. maddesi değiştirilerek hükümlülere oy kullanma hakkı uluslararası standartlara uygun olarak düzenlenmelidir,
- 298 sayılı STHVSKHK'nın 33. maddesinde evsizlerin, kadın sığınma evleri, yaşlı ve engelli bakım evlerinde kalanların seçmen kaydının yapılması için düzenleme yapılmalıdır,
- Seçmen kütüklerinden kaydı silinen ya da yeni kayıt olan yurttaşlara durumları tebliğ edilmelidir,
- Seçmen kütükleri yurttaşların yaş ve engellilik bilgilerini içerecek şekilde yeniden düzenlenmelidir, bu seçmenlerin oy verme yerleri bu bilgilere göre belirlenmelidir,
- Zihinsel engelli bireylerin vasisinin bulunup bulunmadığına bakılmaksızın oy kullanma hakları tanınmalıdır,
- 298 sayılı STHVSKHK'nın 52. maddesinde yer alan propaganda süreleri bakımından seçime katılan siyasi parti ve adaylar arasında eşitsizlik yaratan hükümler yeniden düzenlenmelidir,
- 2839 sayılı MVSK'nın 26. maddesi oy pusulalarının şekli konusundaki düzenleme siyasi partiler ile bağımsız adaylar arasında eşitliği sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir,

- 2839 sayılı MVSK'nın siyasi partilere devlet yardımını düzenleyen maddesi bütün siyasi partilerin aldıkları oy oranına göre devlet yardımından faydalanmasını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir,
- Türkiye'de konuşulan bütün dillerde seçmen eğitimi yapılmalı, ilgili materyallerin hazırlanmasında dezavantajlı seçmen grupları ile ilgili çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinden görüş alınmalıdır,
- Yurtdışında seçim sürecindeki rolü nedeniyle Anayasa'nın 114. maddesinde değişiklik yapılarak diğer üç bakanlık yanında Dışişleri Bakanlığı'na bağımsız bakan atanmalıdır,
- Yurtdışında yaşayan seçmenlerin seçilme hakkını da kullanmaları için yasal düzenleme yapılmalıdır,
- Yurtdışındaki seçmenler için her ülkede ve daha fazla ve erişilebilir merkezde sandık kurulmalıdır,
- Sayım sonuçlarından seçmenlerin tercihlerinin açıkça ortaya çıkamayacağı kadar az sayıda seçmenin bulunduğu sandıklar en yakın oy verme yerindeki sandıklarla birleştirilmelidir,
- Dezavantajlı grupların seçme ve seçilme hakkını kullanmalarını engelleyici faktörler ortadan kaldırılarak seçme ve seçilme hakkının kullanımını teşvik edici politika ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır,
- İfade ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili yasal düzenlemelerde seçme ve seçilme hakkının etkin olarak kullanılmasını sağlayıcı düzenlemeler yapılmalıdır,
- Mevsimlik işçilerin (Tarım, inşaat, turizm vb.) oylarını çalışmak için buldukları illerde kullanabilmeleri için yasal düzenleme yapılmalıdır,
- Evlerinden çıkamayacak durumda olan seçmenler için gezici sandık kurulları oluşturulmalıdır,
- Zorunlu durumlarda başvurulmak üzere mektupla oy kullanma vb. alternatif oy kullanma yöntemleri için yasal düzenleme yapılmalıdır,
- Medya ve siyasi partiler söylemlerinde aşağılayıcı, küçük düşürücü ve ayrımcı ifadeler kullanmamalı ve bu durum yasal düzenlemelerle garanti altına alınmalıdır,
- YSK her seçim sonrasında oy kullan(a)mayan seçmenlere ilişkin bir analiz çalışması yapmalı ve sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmalıdır,
- Seçim sürecinin tüm aşamaları bağımsız gözleme açılmalıdır,
- Oy pusularında bağımsız adayların fotoğraf ya da bir simge kullanmasına izin verilmelidir,
- Yurtdışında kullanılan oyların dağılımında bağımsız adaylara da dağıtım yapılmalıdır,
- Siyasi Partiler Kanunu, dileyen herkesin siyasete katılımını olanaklı kılan, parti içi demokrasiyi sağlayan ve siyasi partilerin şeffaflaşmasını öngören bir anlayışla yeniden yapılmalıdır.

EKLER:

EK 1: BAĞIMSIZ SEÇİM GÖZLEMİ ÇALIŞMASINA KATILAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

EK 2: BİLGİ EDİNME BAŞVURULARI

EK 3: YSK'NIN KARARI SONRASI GÜVENLİK NEDENİYLE SANDIK TAŞIMA TALEBİYLE BAŞVURU YAPAN SEÇİM KURULLARI

EK 4: YSK TARAFINDAN VERİLEN YAYIN DURDURMA KARARLARI

EK 5: TESPİT EDİLEBİLEN İTİRAZLAR

EK 1: BAĞIMSIZ SEÇİM GÖZLEMİ ÇALIŞMASINA KATILAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

(Alfabetik Sıra İle)

1. ADANA KADIN DANIŞMA MERKEZİ VE SİĞİNMA EVİ DERNEĞİ -ADANA
2. AKDENİZ'E GÖÇ EDENLER BİLİM-KÜLTÜR SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ - MERSİN
3. ANTALYA KADIN DAYANIŞMA DERNEĞİ
4. BUCA ENGELLİLER DERNEĞİ - İZMİR
5. BODRUM KADIN DAYANIŞMA DERNEĞİ
6. ÇIĞLI EVKA 2 KADIN KÜLTÜR EVİ DERNEĞİ (ÇEKEV)- İZMİR
7. EDİRNE DERNEKLER FEDERASYONU
8. EDİRNE ENGELLİ GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ
9. EDİRNE KADIN MECLİSİ DANIŞMA DERNEĞİ
10. EDİRNE KENT KONSEYİ KADIN MECLİSİ
11. EDİRNE TARİH TURİZM KÜLTÜR DERNEĞİ
12. ENGELLİ HAKLARI ENGELSİZ YAŞAM DERNEĞİ
13. ENGELLİ KADIN DERNEĞİ
14. EŞİT HAKLAR İÇİN İZLEME DERNEĞİ (**KOORDİNATÖR STÖ**)
15. GENÇ ENGELLİLER SPOR KULÜBÜ -ADANA
16. GÖÇ EDENLER SOSYAL YARDIMLAŞMA VE KÜLTÜR DERNEĞİ (GÖÇ-DER) İSTANBUL
17. GÖÇ SORUNLARINI BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE KÜLTÜR DERNEĞİ (VAN GÖÇ-DER) VAN
18. BOTAN-CİZRE GÖÇ EDENLER SOSYAL YARDIMLAŞMA VE KÜLTÜR DERNEĞİ
19. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) GENEL MERKEZİ
20. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) MERSİN ŞUBE
21. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) İZMİR ŞUBESİ
22. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) ELAZIĞ ŞUBESİ
23. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) URFA ŞUBESİ
24. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) VAN ŞUBESİ
25. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) ADANA ŞUBESİ
26. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) ADIYAMAN ŞUBESİ
27. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) DİYARBAKIR ŞUBESİ
28. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) HATAY ŞUBESİ
29. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) ŞIRNAK ŞUBESİ
30. KADIN ADAYLARI DESTEKLEME VE EĞİTME DERNEĞİ (KA-DER) ADANA ŞUBESİ
31. KADIN ADAYLARI DESTEKLEME VE EĞİTME DERNEĞİ (KA-DER) ANKARA ŞUBESİ
32. KARADENİZ KADIN DAYANIŞMA DERNEĞİ
33. MERSİN ORTOPEDİK ENGELLİLER DERNEĞİ
34. ÖZÜR KADIN VE YAŞAM DERNEĞİ FETHİYE
35. ÖZÜRLÜLER VAKFI
36. ROMAN ENGELLİLER DERNEĞİ EDİRNE
37. TÜRKİYE SPİNA BFİDA DERNEĞİ MANİSA TEMSİLCİLİĞİ
38. TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ ADANA ŞUBESİ
39. TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ SEYHAN ŞUBESİ
40. TÜRKİYE SAKATLAR DERNEĞİ MERSİN ŞUBESİ

EK 2 BİLGİ EDİNME BAŞVURULARI

KURUM	KONU	BAŞVURU TARİHİ	CEVAP TARİHİ	CEVAP
BAŞBAKANLIK	<p>Seçim sürecinde kamu yetkililerinin bütün parti ve adaylara eşit muamele yapması, kamu olanaklarının herhangi bir parti ya da aday lehine kullanılmaması evrensel bir ilkedir. Bu evrensel ilke Türkiye mevzuatında da koruma altına alınmıştır. Anayasa gereğince seçim işleri ile doğrudan ilgili bakanlıklar olan İçişleri, Adalet ve Ulaştırma bakanlıklarına bağımsız isimlerin atanması yoluyla kamunun ve kamu yetkililerinin tarafsızlığı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorularının Bilgi Edinme Hakkı kapsamında cevaplandırılmasını talep ederim.</p> <p>1. Kasım seçim sürecinin işlemeye başladığı tarihten bu güne kadar Başbakanlık tarafından kamu kurum ve yetkililerinin tüm siyasi parti ve adaylara eşit ve tarafsız olarak davranması konusunda herhangi bir genelge yayınlanmış mıdır?</p> <p>2. Yayınlanmış ise bu genelgenin tarih ve sayısı nedir?</p> <p>3. İçişleri, Adalet ve Ulaştırma Bakanlıkları kendi teşkilatlarına yönelik olarak bu kapsamda bir genelge yayınlamış mıdır?</p> <p>4. Bu bakanlıkların yayınladıkları genelgeler var ise tarih ve sayıları nedir?</p>	<p>2.10.2015</p> <p>Başvuru, BİMER tarafından Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı'na, İçişleri Bakanlığı Planlama ve Koordinasyon Şube Müdürlüğü'ne ve Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü'ne yönlendirilmiştir.</p>	<p>14.10.2015</p> <p>Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü</p>	<p>02.10.2015 tarihli ve 937123 sayılı BİMER başvurunuz incelenmiştir. Seçim süreciyle alakalı Anayasa ve Kanun maddeleri dışında, 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile ilgili 2015/10 Sayılı Başbakanlık Genelgesi bulunmaktadır. Konuyla alakalı başka bir Başbakanlık Genelgesi bulunmamaktadır. Bahse konu genelgeyi "başbakanlık.gov.tr" resmi internet sitemizdeki, mevzuat linkinden, Başbakanlık Genelgeleri bölümüne genelgenin sayısını yazarak ulaşabilirsiniz. Bilgilerinizi rica ederim.</p>
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	<p>Bilgi Edinme Hakkı kapsamında cevaplandırılmasını talep ederim.</p> <p>1. 1 Kasım Genel Seçimleri sürecinde bakanlığınıza bağlı kamu kurumlarına ve görevlilere seçim sürecinde tüm siyasi parti ve adaylara eşit muamele yapılması ve kamu olanaklarının herhangi bir parti ya da aday lehine kullanılmaması konusunda bir genelge yayınlanmış mıdır?</p> <p>2. Yayınlanmış ise bu genelgenin tarih ve sayısı nedir?</p>	<p>2.10.2015</p>	<p>13.10.2015</p> <p>İçişleri Bakanlığı Planlama ve Koordinasyon Şube Müdürlüğü</p>	<p>2.10.2015 tarihinde Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği birimine 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu kapsamında yapmış olduğunuz müracaatınızın cevabı aşağıdadır.</p> <p>Söz konusu Bilgi Edinme talebinize ve aynı içerikli 02.10.2015 tarihli BİMER müracaatınız belirtilen hususlara ilişkin 11.09.2015 tarihli ve 4803 sayılı Genelgemiz ile seçim öncesi, seçim zamanı ve seçim sonrası alınması gereken tedbirlere ilişkin ilgili birimlere talimat verilmiştir.</p> <p>Bilgilerinizi rica ederim.</p>

KURUM	KONU	BAŞVURU TARİHİ	CEVAP TARİHİ	CEVAP
ADALET BAKANLIĞI	<p>Bilgi Edinme Hakkı kapsamında cevaplandırılmasını talep ederim.</p> <p>1. 1 Kasım Genel Seçimleri sürecinde bakanlığınıza bağlı kamu kurumlarına ve görevlilere seçim sürecinde tüm siyasi parti ve adaylara eşit muamele yapılması ve kamu olanaklarının herhangi bir parti ya da aday lehine kullanılmaması konusunda bir genelge yayınlanmış mıdır?</p> <p>2.Yayınlanmış ise bu genelgenin tarih ve sayısı nedir?</p>	2.10.2015	5.10.2015	Başvurucunun TC kimlik numarası doğru olmasına rağmen başvurusunun TC kimlik numarasının yanlış olduğu iddiasıyla başvuru reddedilmiştir.
ULAŞTIRMA DENİZCİLİK VE HABERLEŞME BAKANLIĞI	<p>Bilgi Edinme Hakkı kapsamında cevaplandırılmasını talep ederim.</p> <p>1. 1 Kasım Genel Seçimleri sürecinde bakanlığınıza bağlı kamu kurumlarına ve görevlilere seçim sürecinde tüm siyasi parti ve adaylara eşit muamele yapılması ve kamu olanaklarının herhangi bir parti ya da aday lehine kullanılmaması konusunda bir genelge yayınlanmış mıdır?</p> <p>2.Yayınlanmış ise bu genelgenin tarih ve sayısı nedir?</p>	2.10.2015	9.10.2015	02.10.2015 tarih Bimer ve Bilgi Edinme müracaatınız. Bakanlığımıza Bimer - Bilgi Edinme yoluyla yapmış olduğunuz ilgi a) ve b) müracaatınız incelenmiştir. 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri için 03.09.2015 tarihli ve 59954 sayılı (2015/5) nolu Genelge yayımlanmış olup bağlı, ilgili kuruluşlarına gönderilmiştir. Bilgilerinize sunulur.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	<p>Yurtdışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı seçmenlere buldukları ülkelerde oy kullanma hakkının tanınmış olması ve Yüksek Seçim Kurulu'nun 31.08.2015 tarih 1570 sayılı kararına istinaden sandıkların büyükelçiliklerde kurulacak olması nedeniyle;</p> <p>1. Dışişleri Bakanlığı tarafından büyükelçilik personellerine yönelik olarak 1 Kasım seçimlerinde tüm partilere eşit ve tarafsız davranılması konusunda yayınladığı bir genelge var mıdır?</p> <p>2.Var ise bu genelgenin tarih ve sayısı nedir, nasıl ulaşılabilir?</p>	7.10.2015		Cevap verilmedi.

KURUM	KONU	BAŞVURU TARİHİ	CEVAP TARİHİ	CEVAP
TRT'DEN SORUMLU BAŞBAKAN YARDIMCILIĞI	<p>Seçim dönemlerinde tüm siyasi partilerin medyaya eşit erişim koşullarının bulunması demokratik seçimlerin kriterlerinden biridir. Kamuya ait medya organlarının bu ilkeye daha titizlikle riayet etmesi beklenir. 7 Haziran seçimleri döneminde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun haberlerinde siyasi partilere bu eşitlik ilkesine uygun olmayan bir dağılım olduğu AGİT 7 Haziran Seçim Gözlem Raporu'nda yer almıştır.</p> <p>1. 1 Kasım seçim döneminde benzer bir tablonun oluşmaması ve tüm partilerin TRT haberlerinde yer alma olanağı bulabilmesi bakımından TRT'nin bağlı bulunduğu Başbakan Yardımcılığı tarafından hangi önlemler alınmış mıdır?</p> <p>2. TRT'nin daha tarafsız yayın yapması konusunda yayınlanmış bir genelge ya da TRT ile yapılmış resmi yazışma var mıdır?</p>	7.10.2015		Cevap verilmedi.
YÜKSEK SEÇİM KURULU	<p>1. 7 Haziran 25. Dönem Milletvekili Seçimi sonrasında 20 Eylül 2015 tarihine kadar Şırnak ili Cizre ilçesinde seçmen kütüklerinden düşürülen seçmenlerin sayısı kaçtır?</p> <p>2. Siyasi partiler tarafından sandık kurulu üyesi olarak bildirilen vatandaşlara il veya ilçe seçim kurulları tarafından sandık kurulu üyesi olduklarına ilişkin yazılı tebligat yapılmakta mıdır?</p>	12.11.2015	19.11.2015	<p>Başkanlığımız internet sitesine 12/11/2015 tarihinde e-posta yoluyla gelen Bilgi Edinme Başvuru Formunuzda belirttiğiniz talebiniz incelenmiştir.</p> <p>Sandık kurulu üyesi olarak seçilen siyasi parti temsilcilerine ilçe seçim kurulu tarafından görev belgesi verilmektedir.</p> <p>4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 7. maddesinin 2. fıkrasında "kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler" demektedir.</p> <p>Bu nedenle, Bilgi Edinme Başvuru Formunuzda belirttiğiniz diğer talebinize cevap verilememektedir.</p> <p>Bilgilerini rica ederim.</p>

KURUM	KONU	BAŞVURU TARİHİ	CEVAP TARİHİ	CEVAP
BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU	YSK'ya 12.11.2015 tarihinde yapılan Cizre İlçesinde Seçmen Kütüğünden seçmenlerle ilgili başvurunun ret edilmesine itiraz başvurusu	23.11.2015	10.12.2015	4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 7. maddesinin 2. fıkrasında "kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler" maddesi gereğince itirazın reddine karar verilmiştir.
YÜKSEK SEÇİM KURULU	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kurulunuz tarafından 27.05.2015 tarihinde alınan 1040 sayılı karar halen yürürlükte midir? 2. Karar yürürlükte değil ise nedeni nedir? 3. Karar yürürlükte ise 1 Kasım seçimleri öncesinde 135 sayılı örnek genelgenin güncellenmesine 33. maddeye niçin eklenmemiştir? 4. Karar yürürlükte ise il ve ilçe seçim kurullarınca sandık başkanlarının eğitiminde bu karardan bahsedilmiş midir? 	30.10.2015		Cevap verilmedi.
YÜKSEK SEÇİM KURULU	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yurtiçi seçmen kütüğünde kayıtlı engelli seçmen sayısı kaçtır? 2. Engelli seçmenlerin kaç kadındır? 3. Engelli seçmenlerin engel durumlarına göre dağılımı nedir? (Ortopedik engelli, görme engelli, zihinsel engelli seçmen sayıları) 4. Yurtiçi seçmen kütüğünde kayıtlı 65 yaş üzeri seçmen sayısı kaçtır? 5. 65 yaş üstü seçmenlerin kaç kadındır? 	3.10.2015		Cevap verilmedi.

KURUM	KONU	BAŞVURU TARİHİ	CEVAP TARİHİ	CEVAP
YÜKSEK SEÇİM KURULU	<p>1. Yurtdışı seçmen kütüğünde kayıtlı engelli seçmen sayısı kaçtır?</p> <p>2. Engelli seçmenlerin kaç kadındır?</p> <p>3. Engelli seçmenlerin engel durumlarına göre dağılımı nedir? (Ortopedik engelli, görme engelli, zihinsel engelli seçmen sayıları)</p> <p>4. Yurtdışı seçmen kütüğünde kayıtlı 65 yaş üzeri seçmen sayısı kaçtır?</p> <p>5. 65 yaş üstü seçmenlerin kaç kadındır?</p>	3.10.2015	14.10.2015	<p>Başkanlığımız internet sitesine 12/11/2015 tarihinde e-posta yoluyla gelen Bilgi Edinme Başvuru Formlarınızda belirttiğiniz talepleriniz incelenmiştir.</p> <p>Yurtdışında sandık ataması yapılamadığından, yurt dışı seçmen kütüğünde kayıtlı engelli seçmenlere ilişkin bilgi tutulmamaktadır.</p> <p>Yurt dışı seçmen kütüğünde kayıtlı 65 yaş üzeri seçmen sayısı ve cinsiyet dağılımı Seçim Bilişim Sisteminde (SEÇSİS) gerekli incelemeler yapılarak tablo halinde düzenlenmiştir.</p> <p>Kadın: 102.123 %50,93 Erkek: 98.399 % 49,07 Toplam: 200.522 Bilgilerinizi rica ederim.</p>
YÜKSEK SEÇİM KURULU	<p>1- Yurtiçi ve yurtdışı seçmenler içinde okuma yazma bilmeyen seçmen sayısı kaçtır?</p> <p>2- Yurtiçi ve yurtdışı seçmenler içinde Türkçe bilmeyen seçmen sayısı kaçtır?</p> <p>3- Kurulunuz bu seçmenler için seçmen eğitimi yapacak mıdır?</p>	3.10.2015	14.10.2015	<p>Başkanlığımız internet sitesine 12/11/2015 tarihinde e-posta yoluyla gelen Bilgi Edinme Başvuru Formlarınızda belirttiğiniz talepleriniz incelenmiştir.</p> <p>Yurt içi ve yurt dışı seçmenler içinde okuma yazma bilmeyen ve Türkçe bilmeyen seçmenlere ilişkin bilgi tutulmamaktadır.</p>
YÜKSEK SEÇİM KURULU	<p>1- 1 Kasım seçimlerinde sığınma evlerinde bulunan kadınların seçme hakkını kullanması için herhangi bir tedbir alınmış mıdır?</p> <p>2- Sığınma evlerindeki kadın yurttaşlar nasıl oy kullanacaktır?</p>	3.10.2015	14.10.2015	<p>Başkanlığımız internet sitesine 12/11/2015 tarihinde e-posta yoluyla gelen Bilgi Edinme Başvuru Formlarınızda belirttiğiniz talepleriniz incelenmiştir.</p> <p>Sığınma evleri ile kadın konukevlerinde kalan kadınların oy kullanma hakkı ile ilgili ayrı bir çalışma bulunmamakta olup, seçmen kütüğüne kayıtlı oldukları adreslerde oylarını kullanacaklardır.</p> <p>Bilgilerinizi rica ederim.</p>

KURUM	KONU	BAŞVURU TARİHİ	CEVAP TARİHİ	CEVAP
İDİL İLÇE SEÇİM KURULU BAŞKANLIĞI	<p>13.10.2015 tarihinde medyaya yansıyan haberlere göre İlçe Seçim Kurulu'nuz Kararıyla Fatih İlköğretim Okulunda kurulacak sandıkların Cumhuriyet İlköğretim Okulu'na yine Bener Cordan İlköğretim Okulundaki kurulacak sandıkların Atatürk İlköğretim Okulu'na taşındığı bilgisi yer almıştır. Bu kapsamda</p> <p>1- Kurulunuzca böyle bir karar alınmış mıdır?</p> <p>2-Alınmış ise sandık taşıma kararının gerekçesi nedir? Bu karar Yüksek Seçim Kurulu'nun sandık taşımaları iptal kararına aykırı değil midir?</p> <p>3- Taşınan sandıklarda oy kullanmakta olan kaç engelli ve 65 yaş üstü seçmen vardır?</p> <p>4-Sandıkların taşınacağı Cumhuriyet İlköğretim Okulu ve Atatürk İlköğretim Okulları engelli erişimine uygun mudur? (bu okullarda engelli rampası, asansör vb. bulunmakta mıdır)</p> <p>5- Sandıkların taşınması kararı alınırken engelli ve yaşlı seçmenlerin yeni sandık alanlarına ulaşabilmeleri için kurulunuzca hangi önlemler alınmıştır?</p>	13.10.2015	23.10.2015	<p>13.10.2015 tarihinde fax yoluyla Başkanlığımızca cevaplandırılması için gönderilen talep dilekçeniz alınmıştır.</p> <p>Talep dilekçenizin 1 ve 2 bentlerindeki hususlar 4892 sayılı Bilgi Edinme Kanununun 8. Maddesi kapsamında kaldığı anlaşıldığından cevaplanmamıştır. Zira "İlçe Seçim Kurulu Başkanlığımızın talebinize konu kararı ekte gönderilen İdil Belediye Başkanlığı Zabıta Amirliği tarafından 16.10.2015 ve 18.10.2015 tarihleri arasında Belediye hoparlörü vasıtasıyla ilan edilmiştir.</p> <p>Talep dilekçenizin 3,4 ve 5 bentlerindeki hususların ise; Bilgi Edinme Kanununun 7/2 maddesinde belirtilen ayrı ve özel bir çalışma ve araştırma gerektirdiği anlaşıldığından olumlu cevap verilememiştir.</p>

EK 3: YSK'NIN KARARI SONRASI GÜVENLİK NEDENİYLE SANDIK TAŞIMA TALEBİYLE BAŞVURU YAPAN SEÇİM KURULLARI

İL	İLÇE	MAH/KÖY SAYISI	İL	İLÇE	MAH/KÖY SAYISI	İL	İLÇE	MAH/KÖY SAYISI
AĞRI	Merkez	Bazı sandıklar	DİYARBAKIR	Bağlar	Bazı Sandıklar	KARS	Merkez	Bazı Sandıklar
	Hamur			Ergani			Selim	
	Tutak			Çınar			Digor	
	Diyadin			Hazro		MUŞ	Bulanık	Bazı Sandıklar
	Taşlıçay			Kulp			Malazgirt	
	Eleşkirt			Eğil			Varto	
ARTVİN	Şavşat	Bazı sandıklar	ELAZIĞ	Lice	Bazı Sandıklar	ŞIRNAK	İdil	Bazı Sandıklar
BATMAN	Hasankeyf	8 Köy		Hani				
	Kozluk	Bazı sandıklar	ERZURUM	Karakoçan	Bazı Sandıklar	MARDİN	Uludere	Bazı Sandıklar
	Sason	6 Köy		Şenkaya	Bazı Sandıklar		Ömerli	
BİTLİS	Hizan	Bazı sandıklar		Tekman			Mazıdağı	
	Mutki			Hınıs			Dargeçit	
	Ahlat		Karayazı	Midyat				
	Adilcevaz		Köprüköy	Savur				
İĞDIR	Merkez	Bazı sandıklar	HAKKARİ	Çat	3 Mahalle	G.ANTEP	Araban	Bazı sandıklar
TUNCELİ	Çemişgezek	Bazı sandıklar		Çukurca	Bazı Sandıklar		Nurdağı	
SIİRT	Şirvan	Bazı Sandıklar		Çukurca	2 köy		İslahiye	
TOKAT	Turhal	8 Köy						

EK 4: YSK TARAFINDAN VERİLEN YAYIN DURDURMA KARARLARI

Karar No	İlgili Kuruluş	Karar No	İlgili Kuruluş
2015/2332	TV 5	2015/2367	BENGÜTÜRK
2015/2331	UZAY HABER	2015/2366	KANAL ÇAY
2015/2330	ANADOLUDA VUSLAT	2015/2364	İMC TV
2015/2327	ULUSAL 1	2015/2363	YENİ KOCAELİ TV
2015/2326	ÜLKE TV	2015/2362	KARDELEN TV
2015/2325	MEHTAP TV	2015/2352	AKDENİZ TV
2015/2324	BENGÜ TÜRK	2015/2351	TV KAYSERİ
2015/2322	TGRT HABER	2015/2350	NTV
2015/2321	BEYAZ TV	2015/2342	CNNTÜRK
2015/2319	KACKAR TV	2015/2341	HABERTÜRK
2015/2316	A HABER	2015/2190	BEYAZ TV
2015/2389	CAN ERZİNCAN TV	2015/2187	BENGÜ TÜRK
2015/2388	GTV	2015/2186	TGRT HABER
2015/2386	A HABER	2015/2185	ANADOLUDA VUSLAT
2015/2385	KANAL D	2015/2184	UZAY HABER
2015/2384	KRT	2015/2183	KON TV
2015/2383	KANAL 7	2015/2182	HALK TV
2015/2382	SHOW TV	2015/2181	TV 5
2015/2381	KANAL A	2015/2180	MELTEM TV
2015/2380	SHOW TÜRK	2015/2178	TRT HABER
2015/2379	4 EYLÜL TV	2015/2175	ÜLKE TV
2015/2378	EM TV	2015/2174	A HABER
2015/2377	TEK RUMELİ TV	2015/2173	GTV
2015/2376	AKSU TV	2015/2172	24 TV
2015/2375	YURT TV	2015/2165	TV NET
2015/2374	ÜLKE TV	2015/2162	KANAL FIRAT
2015/2373	TV NET	2015/2161	HALK TV
2015/2372	24 TV	2015/2155	SAMANYOLU HABER
2015/2371	HTV HAYAT	2015/2114	GTV
2015/2370	ANADOLUDA VUSLAT	2015/2113	KANAL FIRAT
2015/2369	AKİT TV	2015/2110	KANAL 7
2015/2365	TV6	2015/2104	ÜLKE TV
2015/2361	KON TV	2015/2103	ANADOLUDA VUSLAT
2015/2360	ALTAŞ TV	2015/2101	MEHTAP TV
2015/2359	KANAL URFA	2015/2025	TGRT HABER
2015/2358	UZAY HABER	2015/2022	TV NET
2015/2357	KANAL 5	2015/2013	A HABER
2015/2356	STAR TV	2015/2012	TV NET
2015/2355	EUROSTAR	2015/2011	KANAL FIRAT
2015/2354	HALK TV	2015/2006	A HABER
2015/2353	KANAL 3	2015/2004	BEYAZ TV
2015/2349	TRT 1	2015/2002	24 TV
2015/2348	ATV	2015/2000	MEHTAP TV
2015/2347	STV	2015/1999	TV NET
2015/2346	STV	2015/1998	HALK TV
2015/2345	FOX TV	2015/1994	HABER MEDYA
2015/2344	ULUSAL 1	2015/1993	ULUSAL KANAL
2015/2343	TRT HABER	2015/1943	A HABER
2015/2340	TRT TÜRK	2015/1937	HALK TV
2015/2337	TGRT HABER	2015/1934	TV NET
2015/2171	KANAL 7	2015/1933	TGRT HABER
2015/2169	KANAL 7	2015/1932	CNN TÜRK
2015/2163	TVNET	2015/1841	24 TV
2015/2156	HABERAKS	2015/1840	DENGE TV
2015/2390	KANAL FIRAT	2015/1792	DENGE TV
2015/2387	360 TV	2015/1790	TV 6
2015/2368	CEM TV		

EK 5: TESPİT EDİLEBİLEN İTİRAZLAR

İL	VARSA İTİRAZ EDİLEN SANDIK SAYISI	İTİRAZ EDEN PARTİ	İTİRAZ TARİHİ	KAYNAK	İTİRAZIN SONUCU
ADANA	Tüm Sandıklar - Seyhan, Yüreğir, Çukurova, Ceyhan	HDP	2.11.2015	http://www.ahaport.com/hdp-adanada-tekrar-sayim-istedi-641086h.htm http://www.radikal.com.tr/ada-na-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467745/	Seyhan, Yüreğir, Çukurova ve Sarıçam ilçelerinde geçersiz oyların yeniden sayılması kararılaştırıldı.
TUNCELİ	İl geneli tüm sandıklar	HDP	3.11.2015	http://www.milliyet.com.tr/hdp-tunceli-de-secim-sonuclarina/siyaset/detay/2142281/default.htm http://www.radikal.com.tr/tunceli-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1466850/	Belge ve evrak yetersizliğinden dolayı itirazlar reddedildi.
MERSİN	Erdemli, Toroslar, Yenişehir, Mezitli	HDP	3.11.2015	http://www.haberturk.com/gundem/haber/1148276-hdp-tuncelide-secim-sonuclarina-iraz-etti http://www.radikal.com.tr/politika/hdp-42-oy-daha-bulursa-1-vekil-kazanacak-1466898/	Toroslar'da yapılan yeniden sayımda HDP'nin milletvekili kaybetme oy sayısı 98'den 42'ye düştü. Bunun üzerine HDP Akdeniz ve Tarsus ilçelerinde de yeniden sayım istedi.
ANTALYA	Kemer, Korkuteli, Serik, Kepez, Muratpaşa, Konyaaltı (Bazı Sandıklar), Alanya (Tüm Sandıklar)	HDP	3.11.2015	http://www.haberturk.com/gundem/haber/1148276-hdp-tuncelide-secim-sonuclarina-iraz-etti http://www.radikal.com.tr/antalya-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467548/	HDP'nin Alanya itirazı kabul edildi. Diğer ilçelerde yapılan itirazları reddedildi.
DENİZLİ	Tüm sandıklar	CHP	3.11.2015	http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/403313/CHP_ve_HDP_den_secim_sonuclarina_iraz.html http://www.denizliguncel.com/siyaset/chpnin-irazlari-reddedildi-h22552.html http://www.radikal.com.tr/erzincan-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467030/	İtiraz başvuruları ilçe seçim kurumlarında reddedildi.

İL	VARSAN İTİRAZ EDİLEN SANDIK SAYISI	İTİRAZ EDEN PARTİ	İTİRAZ TARİHİ	KAYNAK	İTİRAZIN SONUCU
ŞANLIURFA	Kırsal mahallelerdeki 147 sandık	HDP	3.11.2015	http://www.evrensel.net/haber/264269/hdp-3-kentte-secim-sonuclarina-itiraz-etti http://www.sanliurfa.com/segim-kurullari-itirazlari-degerlendirdi/1671495863/ http://www.haberler.com/sanliurfa-da-ak-parti-ve-hdpnin-itirazlari-7848402-haber/	1.Eyyübiye ve Haliliye ilçelerinde inceleme sonucu seçimde usulsüzlük yapılmadığı belirtildi. 2. Bazı sandıkların yeniden sayılmasına ilişkin başvurular kabul edilerek sandıklar yeniden sayıldı. 3. Kırsal bölgelerde blok oy kullanıldığına ilişkin yapılan itirazlar reddedildi.
ŞANLIURFA	13 ilçede bulunan bazı sandıklar	AKP	3.11.2015	http://www.milliyet.com.tr/sanliurfa-ak-parti-il-baskanligi-secim-sanliurfa-yerelhaber-1046555/ http://www.haberler.com/sanliurfa-da-ak-parti-ve-hdpnin-itirazlari-7848402-haber/	1. Bazı sandıkların yeniden sayımına ilişkin başvurular kabul edilerek sandıklar yeniden sayıldı. 2. Bazı sandıkların yeniden sayılması yönündeki itirazlar reddedildi. 3. Kırsal bölgelerde blok oy kullanıldığına ilişkin yapılan itirazlar reddedildi.
ANTALYA	Aksu, Alanya, Manavgat, Kepez, Muratpaşa İlçeleri	CHP	3.11.2015	http://www.evrensel.net/haber/264269/hdp-3-kentte-secim-sonuclarina-itiraz-etti http://www.radikal.com.tr/antalya-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467548/	Chp'nin 5 ilçede yaptığı itirazların tamamı kabul edildi.
DİYARBAKIR	Tüm sandıklar, özellikle Silvan, Lice, Kocaköy, Hazro, Kulp, Dicle	AKP	3.11.2015	http://www.mynet.com/haber/politika/ak-parti-orada-secim-sonuclarina-itiraz-etti-2168938-1	
ERZİNCAN	TÜM SANDIKLAR	CHP	3.11.2015	http://www.mynet.com/haber/politika/ak-parti-orada-secim-sonuclarina-itiraz-etti-2168938-1	İlçe seçim kurulları itirazları reddetti.

İL	VARSA İTİRAZ EDİLEN SANDIK SAYISI	İTİRAZ EDEN PARTİ	İTİRAZ TARİHİ	KAYNAK	İTİRAZIN SONUCU
ELAZIĞ	191 sandık	HDP	3.11.2015	http://www.cnnturk.com/turkiye/chpden-erzincandaki-secim-sonuclarina-itiraz http://www.radikal.com.tr/elazig-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467657/	İl ve ilçe seçim kurullarınca itirazlar reddedildi.
ELAZIĞ	23 sandık: Merkez, Kovancılar, Alacakaya, Karakoçan, Baskil, Silivire, Maden, Arıcak	CHP	3.11.2015	http://www.cnnturk.com/turkiye/chpden-erzincandaki-secim-sonuclarina-itiraz http://www.radikal.com.tr/elazig-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467657/	İl ve ilçe seçim kurullarınca itirazlar reddedildi.
ELAZIĞ	1 sandık: Merkez	MHP	3.11.2015	http://www.cnnturk.com/turkiye/chpden-erzincandaki-secim-sonuclarina-itiraz http://www.radikal.com.tr/elazig-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467657/	İl ve ilçe seçim kurullarınca itirazlar reddedildi.
MANİSA	Akhisar, Soma, Saruhanlı, Gördes, Şehzadeler	MHP	3.11.2015	http://www.akhisarpress.com/siyaset/osman-oktay-itirazlara-devam-ediyo-r-h7262.html http://www.memurlar.net/haber/545065/ http://www.akhisarhaber.com/akhisar-ilce-secim-kurulu-itirazlari-inceledi-iste-degis-en-oylar-25573h.htm	Akhisar'daki geçersiz oylar yeniden sayıldı. AKP'ye 14, CHP'ye 12, MHP'ye 1 ve HDP'ye 1 eklendi. Şehzadeler ilçesinde yeniden sayımda sonuç değişmedi ama kameralarda sahte oy kullanıldığı tespit edildi, seçimin tekrarlanması istendi. Soma ve Gördes itirazları kabul edilmedi.
ADIYAMAN	Tüm sandıklar	AKP	2.11.2015	http://www.yenisafak.com/secim-2015-kasim/ak-partiden-secim-sonuclarina-itiraz-2335697	

İL	VARSA İTİRAZ EDİLEN SANDIK SAYISI	İTİRAZ EDEN PARTİ	İTİRAZ TARİHİ	KAYNAK	İTİRAZIN SONUCU
K. MARAŞ	TÜM SANDIKLAR	CHP	3.11.2015	http://haber.sol.org.tr/turkiye/chp-erzincan-ve-marasta-secim-sonucuna-itiraz-etti-134931	Birçok ilçede itirazlar çoğunluk kararıyla reddedildi.
KOCAELİ	İZMİT İLÇESİNDE 2 SANDIK	HDP	3.11.2015	http://www.ozgurkoceali.com.tr/politika/hdp-2-sandikta-itiraz-etti-h286260.html	
MALATYA	"BAZI SANDIK SONUÇLARI"	HDP	3.11.2015	http://www.ntv.com.tr/secim-2015/bircok-ilde-secim-sonuclarina-iriraz,GOUfwVOUXUO-BsAqu6DydIQ http://www.radikal.com.tr/malatya-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467407/	Battalgazi ilçesinde 8, Yazıhan'da bir sandık sonucuna olan itirazlar kabul edildi. 'sehven maddi hata' nedeniyle sonuçlarda olan yanlışlar düzeltilerek YSK'ya gönderildi.
HATAY	SAMANDAĞ	AKP	3.11.2015	http://www.ntv.com.tr/secim-2015/bircok-ilde-secim-sonuclarina-iriraz,GOUfwVOUXUO-BsAqu6DydI	
MALATYA	Battalgazi'de 3, Yeşilyurt ve Doğanşehir'de birer sandık	CHP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/malatya-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467407/ http://www.aa.com.tr/ua/politika/chpden-malatyada-5-sandiga-itiraz/463718	Battalgazi İlçesinde Yeşilyurt ve Doğanşehir ilçelerinde birer sandığa yapılan itirazlar kabul edildi. 'sehven maddi hata2 nedeniyle sonuçlardaki yanlışlar YSK'ya gönderildi.
ESKİŞEHİR	Odunpazarı Tepebaşı	AKP	3.11.2015	http://www.ahaber.com.tr/gundem/2015/11/03/ak-parti-ucilde-sonuclara-itiraz-etti http://www.radikal.com.tr/eski-sehir-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1466138/	İlçe Seçim Kurulları itirazları reddetti.

İL	VARSA İTİRAZ EDİLEN SANDIK SAYISI	İTİRAZ EDEN PARTİ	İTİRAZ TARİHİ	KAYNAK	İTİRAZIN SONUCU
TOKAT	Tüm sandıklar	MHP	4.11.2015	http://haber.star.com.tr/politika/mhp-tokattaki-secim-sonuclarina-itiraz-etti/haber-1067525 http://www.radikal.com.tr/tokat-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1469346/	İtirazlar YSK tarafından reddedildi.
İSTANBUL	85 sandık	CHP	2.11.2015	http://www.baskahaber.org/2015/11/istanbulda-85-sandga-itiraz-eden-chnin.html?m=0	CHP'nin oyu 912 arttı, AKP'nin oyu toplam 3,504 düştü.
İSTANBUL	Yüzlerce sandık	HDP	4.11.2015	http://www.evrensel.net/haber/264298/hdpden-istanbulda-yuzlerce-sandiga-itiraz	
KARS	723 sandık	HDP	2.11.2015	http://www.radikal.com.tr/kars-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467001/	İtirazlar ilçe seçim kurulu tarafından reddedildi. Geçersiz oylar yeniden değerlendirilerek geçersiz oldukları saptandı.
İZMİR	Karşıyaka, Bayraklı, Bergama, Konak İlçelerinde 9 Sandık	HDP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/izmir-haber/milletvekili-secimin-ardindan-1466774/	İtiraz edilen sandıklardan 8'inde hesap hatası olduğu saptandı. HDP'ye bu ilçelerden 133 oy eklendi.
İZMİR	Bayraklı, Konak, Selçuk, Buca, Dikili, Balçova Çiğli'de Toplam 102 Sandık	AKP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/izmir-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1466620/	Konak ve Çiğli'de 49 sandığa yapılan itirazlar reddedildi. diğer 5 ilçedeki incelemeler sürüyor.
KIRIKKALE	Merkez ilçe tüm sandıklar	MHP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/kirik-kale-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1466320/	İlçe ve il seçim kurulları tarafından itirazlar reddedilmiştir.
TRABZON	Ortahisar ilçesinin 1. ve 2. Bölgesindeki 135 sandık, Yomra ilçesinde 18 sandık	MHP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/trabzon-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1466173/	

İL	VARSA İTİRAZ EDİLEN SANDIK SAYISI	İTİRAZ EDEN PARTİ	İTİRAZ TARİHİ	KAYNAK	İTİRAZIN SONUCU
TRABZON	Ortahisar ve Yomra ilçelerinde 63 sandık	CHP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/trabzon-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1466173/	
SAKARYA	Serdivan ilçesi 1050 no'lu sandık	AKP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/politika/chp-hdp-ve-mhpden-elazigdaki-bazi-sandiklara-itiraz-1466061/	AKP'ye verilen 256 oyun BBP'ye yazıldığı anlaşıldı. AKP'nin oyu 256 arttı.
AĞRI	Hamur ilçesine bağlı Beklemez Köyündeki sandık	HDP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/agri-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467370/	Merkez ilçe seçim kurulunda itiraz reddedildi.
MARDİN	Midyat'ta 35, Artuklu'da 12 Sandık	HDP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/mardin-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1467340/	İlçe seçim kurulları tarafından reddedildi.
MARDİN	Artuklu, Dargeçit, Savur, Kızıltepe, Derik, Mazıdağı ve Nusaybin İlçelerinde 85 Sandık	AKP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/mardin-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1465618/	
ESKİŞEHİR	Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinin sandıkları	MHP	3.11.2015	http://www.radikal.com.tr/eskisehir-haber/milletvekili-seciminin-ardindan-1469375/	YSK, sonuçları değiştirecek bir durum olmadığına hükmedip, itirazları reddetti.
SEÇİM İPTALİ	Tüm Türkiye	HDP	15.11.2015		YSK 17.11.2015 tarihinde reddetti. İlgili parti konuyu Anayasa Mahkemesi'ne götürdü.